

**PREOȚII PROTOPOPIATULUI ORTODOX SEBEȘ,
DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA,
CONSEMNAȚI ÎN TREI RAPOARTE ANUALE**

Ioana RUSTOIU

*The priests of the Orthodox Protoerie Sebes from the second half of the 19th century
registered in three annual reports*

Abstract

The study is based on three reports identified in Orthodox Protoerie Fund from Sebes with data concerning priests, superintendents and chaplains, servants of the altars from those thirty-seven, the year of their ordainments, the existence or the absence of the investment, the right of being a confessor and the date of receiving the ordainment with exact data, the year, the month and the year, information concerning the common demography, men, women, new born, married and dead people during 1863-1864, 1881-1882, 1885-1886.

Those three reports from the priests' files together offer unchanged data in the case of some active priests in the period of about two decades. The comparison with the addresses of investment and signatures from (Registrele de stare civila) of parishes confirm the information from the priests' statistics, but requests some rectification of those data. In the case of the active priests before the coming of Andrei Șaguna at Transylvanian Metropolitan Church is, from now the only one capable to offer information concerning the receiving of the ordainment or not, the value and the importance of which has been clarified by Andrei Șaguna himself but of the hirotisie, too as from three priests only one received the right to become a confessor.

(translated by Corina Sabin)

Răspunsul la numeroasele circulare șaguniene, menite a reglementa viața bisericească în întregul ei, rapoartele anuale referitoare la starea protopopiatelor, la numărul credincioșilor și la capitalul bisericii oferă o imagine reală a situației bisericii ortodoxe din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Nume de preoți, adeseori necunoscuți, apar în corespondența dintre protopop și Consistoriu, dintre preoții tractului și protopop pentru rezolvarea problemelor numeroase, legate de venitele preoțești, de adunarea stolelor și a diferitelor altor taxe, cereri de căsătorie - pentru cei aflați în impediment canonic - nevoi bănești, de cărți sau de odoare, pentru bisericile simple și adeseori șubrede din cauza stării materiale precare a comunității. O situație a preoțimii din tract - în cazul analizat de noi, al preoțimii din Protopopiatul Ortodox Sebeș - este cu atât mai interesantă cu cât ei sunt administratorii averilor bisericești și raportorii situației din propria parohie. În Fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș am identificat trei rapoarte ale protopopiatului cu date referitoare la preoții, administratorii sau capelanii slujitori ai altarelor din cele treizeci și șapte de parohii, anul hirotonirii lor, existența sau absența singheliei, dreptul de a fi duhovnic și data primirii hirotiesiei, cu date exacte, an, lună și zi, informații oferite alături de situația demografică obișnuită, parte bărbătească, femeiască, născuți, cununați și morți pe intervalul 1863/1864, 1881/1882, 1885/1886.

Cele trei rapoarte din Protocoalele parohiale, confruntate, oferă date neschimbate în cazul unor preoți activi în perioada celor puțin peste două decenii surprinse. Comparația cu adresele de hirotonire și cu semnăturile din Registrele de stare civilă ale parohiilor, confirmă informațiile din statistica preoților, dar determină și unele rectificări ale acestor date. În cazul preoților activi înainte de instalarea lui Andrei Șaguna în fruntea Episcopiei Transilvaniei, raportul din 1863/1864 este util și, deocamdată singurul în măsură de a ne furniza informații legate de primirea sau nu a singheliei, a cărei valoare și importanță a fost clarificată de însuși Șaguna, dar și de data hirotiesiei acestora, adeseori din trei preoți doar unul având dreptul de a fi duhovnic.

Formulările rapoartelor anuale nu erau întâmplătoare. În 1854 Andrei Șaguna publică *Elementele dreptului canonic*, carte pe care o citează adeseori în circularele ulterioare, protopopii și preoții fiind trimiși la capitolele acesteia, atunci când băjbâiau în aplicarea unor canoane și ordine. Rostul singheliei, nu doar de delimitare a jurisdicției preoțești, ci chiar a dreptului de a ține slujbe¹, este clar definit:

¹ Tăerea VIII, § 71 „Preotul nu poate sluji fără singhelie, nici poate să călătorească fără scrisoare arhierască”, Șaguna 1854, 95.

„Protopopii se sfințesc de Arhiereu prin hiotesire și se prevăd cu Singelie”²...[...] Preotul prin sfințirea de preot primește tagma preoției și totdeauna primește și puțința la slujirile preoțești, care însă până atunci nu este ertat a le face, până când de la arhieriei nu are singelie și slobozenie în scris, prin care se hotărăște parohia sau vreo capelanie. Căci prin sfințire capătă preotul *darul* la slujbe sfințite (jus ad sacras functiones), iar prin singelie capătă *drept* la slujbe sfințite (jus in sacras functiones). Și fiindcă Singelia cuprinde în sine însemnarea locului și a parohiei, pentru aceea fiecare preot este datoriu a se țermuri cu slujbele la hotarele locului și ale parohiei, care i s-au designat de la Arhiereu, și așa deacă ar cuteza a trece peste hotarele parohiei sale, adecă a sluji la poporeni streini, se face vinovat pedepsei”³.

Nu toți preoții puteau fi duhovnici, hirotonirea nefiind aceeași cu hiotesia:

„Duhovnic se zice acela preot care are binecuvântare de la arhierieul său de a asculta păcatele celor ce se pocăesc. Deci numai acela preot pote fi duhovnic, cui i s-au citit prin arhierie rugăciunea de duhovnicie și i s-au dat și gramata arhieriească spre acest sfârșit. Toate acestea mai pre larg se talmăcesc în suptsemnarea canonului apostolesc 39 în Pidalion, unde cetim: presbiterii atât cei însorați, cât și cei neînsorați prin scrisore și prin dare de voe i-au de la Arhierie stăpânire de a lega și a dezlega. Însă mulți arhieriei nu numai prin scrisoare, și prin o singură voe, ci încă și prin hiotesie facu pe duhovniceștii părinți, care lucru este mai bun și mai sigur, și nu naște nici o necuviință. Că hiotesia (punerea mâinilor) este împărțășire de binecuvântare și de dar duhovnicesc după faptele apostolilor: că prin punerea mâinilor apostolilor zice: <Se dă duhul cel sfânt>”⁴.

Creștinii nu pot fi oriunde spovediți, trebuie „un loc cinstit”, iar preotul „să aibă față curată, lină și blândă, și cu dumnezeiască frică, iară nu cu vreo față mahnită, sau cu chip rău, ci cu bucurie multă să meargă cu cela ce va să i se ispovedească la acel sfânt loc”. Importantă era și vârsta celui care asculta păcatele creștinului și, prin mijlocirea lui Dumnezeu, îl ierta: „Duhovnicul trebuie să fie mai bătrân de patruzeci de ani”⁵.

Demersurile lui Șaguna referitoare la problema existenței sau nu a singhelie preoților mai bătrâni sfințiți de antecesorii săi, au început curând de la urcarea sa în scaunul arhieresc. În septembrie 1852, protopopului de Sebeș Ioan Tipei i se cere printr-o adresă venită de la Sibiu, de la Episcopul Șaguna, să-i anunțe pe preoții Pianului de Jos în legătura cu necesitatea primirii singheliei pentru care trebuiau să plătească până la 20-30 fl⁶. Episcopului nu pare să-i fie nimic străin, informațiile sale sunt precise:

„Prea cinstite părinte Părinte Protopoape!

Din izvor sigur am înțeles că preoții noștrii din Sas Pian nu au Singelii, căci unul sau transferat acolo pe vremea intercalară când adecă după moartea răposatului Ep[iscop] Vasile Moga nu era declaminat vicariu, și celălalt pe vremea vicariatului meu s-au sfințit la Arad. Din care pricină Te îndatorezi pe Prea cinstia Ta, ca să provoci și să admonezi pe zișii doi preoți din Sas Pian, ca în vreme de patru săptămâni să depună taca singeliei 20-30 fl. și apoi ți se va trimite Singelie. Cu acest prilej Te fac băgătoriu de seamă, ca la preoțimea tractuală să ispitești pentru Singelii și rugăciunea Duhovnicească⁷, și carii preoți n-ar fi înzestrați cu una sau cu alta să-i însemnezi și să-i admonezi ca în privința aceasta să nu rămână jos”⁸.

Preoții din Pianul de Jos – Nicolae Bena și Matei Savu - recunosc că nu au singhelii, dar nu înțeleg și importanța acesteia, întârziind trimiterea banilor. În ianuarie 1854 situația nu era încă rezolvată. Deși promis depunerea banilor până la Crăciun, „au trecut și acestu termin” – constată protopopul Tipeiu, într-o scrisoare adresată Episcopului – „și dâșii n-au adusu banii, ci unu au zisu că fiindu la Sibiu s-ar rugat de Ecseleția Ta a-l îngădui ca cu vreme să plătească, eară P[ărintele] Maftei Savu au zisu că până cătră primăvară nu pote face nice într-un chipu, ci atunci va vinde din bucate și depune banii, și așa au trecut mai multe termine și banii pentru singelii tot nu ii adus”. Protopopul se arată cu totul neputincios în fața nepăsării acestor preoți, neștiind cum să-i mai oblige să trimită banii, pentru atât de importante singhelii: „Deci după ce am văzut că dumnealor – după toate însărcinările și amenințările din parte-mi date, tot nu se supunu a numera prețul Singeliilor, îndresnescu în totu umilința a încunoștiința precum eu n-am potut nicecum face pe sus numiții Preoți ca să-ți scoată Singelii”⁹. Episcopul pare a mai avea totuși răbdare, doar după șase luni - în 7 iulie

² ȘAGUNA 1854, 89.

³ ȘAGUNA 1854, 95.

⁴ ȘAGUNA 1854, 118 sq.

⁵ ȘAGUNA 1854, 120.

⁶ În secolul al XVIII-lea, în timpul episcopului Dionisie Novacovici singhelia eliberată de episcop pentru preoții nou hirotoniți costa 40 de florini, iar pentru întărirea celor vechi 30 de florini (HITCHINS-BEJU 1974, 20). Preoții din Pianu de Jos vor plăti în final doar 20 de florini, fiind dintre cei „vechi hirotoniți”, deci diferetierea s-a menținut și în secolul al XIX-lea.

⁷ Care confirma dreptul de a-i spovedi pe credincioși.

⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 110/1852, f. 1.

⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 3/1854, f. 1.

1854 - de la adresa protopopului Tipeiu, anunță oprirea de la epatrafir¹⁰ a celor doi slujitori ai bisericii, „deacă în terminu de 20 de zile nu vor depune la Prea Cinstia Ta fiecare câte 20 fl., au a-i așterne încoace ca să li se trimită Singeliile”¹¹.

Pedeapsa de oprire de la epatrafir este aplicată celor doi preoți, având efectul scontat. În octombrie 1854, parohul Matei Savu trimite la Sibiu cei 20 de florini, bani care constituiau taxa singeliei, iar Episcopul Șaguna cere repunerea sa în parohia din Pianul de Jos. Nicolae Bena, celălalt preot al Pianului, nu reușește nici atunci să plătească întreaga sumă, trimitând doar jumătate - 10 fl. - protopopul Tipeiu fiind însărcinat a avea grijă la depunerea celorlalți 10 fl., „almintrelea [preotul] se poate primejdui de a pierde parohia”¹².

Interesul pentru existența singheliei și a hirotiesiei preoților se menține și în deceniul 7 al secolului al XIX-lea. Astfel, raportul din Protocolul Parohial, pe anul 1864 solicită date asupra preoților cu data exactă a hirotonirii și a hirotiesiri lor și situația demografică a creștinilor ortodocși din cele 37 de parohii aparținând Protopopiatului Ortodox Sebeș: Sebeș, Lancrăm, Răhău, Călnic, Deal, Petrești, Loman, Răchita, Strungari, Pianu de Sus, Pianu de Jos, Sebeșel, Săsciori, Cacova (Dumbrava-Marga), Laz, Căpâlna, Șugag, Tărtăria, Cioara, Sibişani, Vințu de Jos, Inuri, Vurpăr, Cârna, Acmarium, Răcătău, Sărăcsău, Oarda de Sus, Limba, Ciugud, Drâmbar, Hăpria, Berghin, Colibi, Daia, Ohaba și Vingard. Până la 1886, data celui de al treilea raport, Protopopiatul Ortodox Sebeș a rămas doar cu 31 de parohii, pierzând parohiile Blandiana, Acmarium, Inurii, Sărăcsăul și Hăpria, arondate Protopopiatului Băgradului sau Miercurei.

În parohia ortodoxă **Sebeș**, în raportul protopopiatului pe anii 1863/4 sunt menționați 3 preoți slujitori ai celor două biserici. Primul este protopopul **Ioan Tipeiu**, hirotonit în 16 noiembrie 1849 de către episcopul Șaguna, de la care atunci a primit și singhelie și dreptul de a fi duhovnic. Născut la Zărnești, la 1818, absolvent al seminarului Sf. Barbara din Viena în perioada 1883-1886, Ioan Tipeiu a fost la început preot în Zărneștiul natal, pentru ca din 1851 să fie numit protopop al Sebeșului, în locul lui Avram Moga, decedat în acel an¹³. Actele puține păstrate din perioada 1849-1851, nu conțin și scrisorile de înștiințare a stabilirii lui Ioan Tipeiu la Sebeș, dar documentele de după 1851, numeroase, păstrate în cadrul Arhivelor Naționale Direcția Județeană Alba, ilustrează întreaga activitate a protopopului, legăturile și problemele cu care s-a confruntat în administrarea celor 37 de parohii, dar și aceea de preot al parohiei a II-a a Sebeșului, în Protocoalele matriculare semnând întotdeauna cu modestie, „I. Tipeiu preot”. Al doilea paroh al Sebeșului, **Nicolae Lazăr** a fost hirotonit la 16 martie 1850, de Episcopul Andrei Șaguna, înzestrat cu singhelie și hirotiesit la sfințire, iar cel de al treilea, **Avram David**, hirotonit la 3 Octombrie 1853, de același Episcop al Ardealului, a fost înzestrat cu singhelie mai târziu, în 1 octombrie 1858. Situația hirotiesiei acestuia este incertă. În raportul din 1863/1864 se consemnează la rubrica „Este și prin cine și când s-au hirotiesit”, faptul că „dice se fie hirotiesit”¹⁴. Anunțul instalării lui Avram David în parohia sebeșeană, făcut de însuși Episcopul Șaguna nu conține decât informații referitoare la data sfințirii acestuia de diacon, apoi de preot în 3, respectiv 5 Octombrie 1853 și modalitatea de împărțire a venitelor preotești, nu și date referitoare la citirea rugăciunii duhovnicești¹⁵. Situația era neclară încă din 1855. În urma unei plângeri legate de dreptul acestuia de a spovedi, Consistoriul află că acest drept l-a primit preotul Avram David de la protopop și nu de la episcop, singurul în putere de a da această taină. Protopopul Tipeiu se justifică, în termeni destul de duri, într-o scrisoare adresată Episcopului: „...fără lucrul au fost așa. După ce cinstia lui au venit în toamna anului 1853 ca hirotonit preot și capelan pre parohia P. Nicolau Lazăr¹⁶, l-am întrebat dacă i s-au citit molitva duhovniciei? Așa mi-au răspuns că mai nainte de a se depărta din Sibiu, către casă aru fi intrat la Escelenția Ta însărcinat și de ceealanți colegi și aru fi întrebat de pote spovedi? Atunci zice, Escelenția Ta m-au binecuvântat ca să spovedescu, deci eu încrezându-me cuvintelor lui zicu, bine, dacă Escelenția Sa ț[i]-au dat binecuvântare, atunci poți spovedi. Dar iată că acuma [i]ase minciuna Cinstiei Sale la iveală, căci către mine au zisu cum că de la Escelenția Ta s-au dobândit binecuvântare la spovadă, iară fiindu chemat la dare

¹⁰ de la veniturile preotești.

¹¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos 107/1854, f. 1.

¹² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos 137/1854, f. 1. Deși episcopul ceruse protopopului informații despre alți preoți din tractul său care nu au singhelii, corespondența legată de acest subiect dintre cei doi, nu se referă decât la preoții din Pianu de Jos.

¹³ STANCA 1928, 26.

¹⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 1v-2r.

¹⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 136/1853, f. 1r-v. Avram David a avut un contracandidat, pe Ioan Stanca, dar pregătirea teologică a fost condiția principală în decizia acordării postului candidatului născut în Lancrăm: „...deorece cu prilejulu candidației mulțimea voturilor au căpățatu Ioan Stanca, carele nu are cualificarea cuvincioasă și nici n-au învățatu cursulu clerical, Scaunulu episcopescu s-au văzutu silitu a da întâietate lui Avram David candidatulu di[n] loco, carele deși nu are atâtea voturi ca celalaltu, însă e cu multu mai cualificatu, care e o împregiurare forte momentoasă în întâmplarea de față, cându a fostu de lipsă ca să se sfințiască unu preotu pentru sebeșeni fără întârziere”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 136/1853, f. 1.

¹⁶ Avram David, născut în Lancrăm, învățator în satul natal între 1847 și 1853, luase locul preotului Avram Moga III, decedat la 11 septembrie 1853 (STANCA 1928, 27).

de samă înainte Consistoriului, aici au zisu că din însărcinarea mea au spovedit, fiindu eu învăluit cu alte valori. Că, cai n-am, boi n-am, târgurile nu le caut, pot arăta cu tractul întregu, economie n-am, au doară Cinstia Ta să cugetă că, cându me voiu duce în visitațiune sau din porunca Escelenției tale în vreo comisie, căci altu feliu, pentru alte valori de acasă n-am lipsit – sau fiindu eu tocmai cam pe atunci bine a se face ecsamenele vei fi eșit la depunerea lor, a fi acestea valori privite? Ci nice atunci nu l-am însărcinat cu spoveditu fără numai de s-ar întâmpla să moară cineva și sau să se bolnăvească, se alerge pentru mine”.¹⁷

Șaguna lămurise această problemă a dreptului la spovedanie, în capitolul 91 din cartea sa „Elementele dreptului canonic”, capitol pe care protopopul se pare, îl cunoștea.

Situația preoților titulari ai celor două parohii din Sebeș apare neschimbată în rapoartele protopopiatului din 1881-1882, 1885-1886, fiind menționați alături de protopopul Tipeiu, Avram David și Nicolae Lazăr¹⁸. Incertitudinea asupra hirotosirii lui Avram David este exprimată în aceeași formulare, „afirmă se fie hirotosit la sântire”¹⁹.

La începutul anului 1888, moare preotul Nicolae Lazăr, lăsînd bisericii în care a slujit 38 de ani, o casă din închirierea căreia urmau „se se îmbrace școlarii seraci tot anul”, iar din cealaltă trebuia format un capital de 1000 fl., apoi un altul pentru plata unui învățător, care „să fie în stare să instrueze elevi în tipic și cântare, iar după ce acest capital se va forma, atunci să se înceapă un al treilea capital, ca până la suma ce se va cere pentru a se salariza 3 preoți cu câte 800 fl. unul și atunci poporul să fie scutit de ferdera de bucate de astăzi”²⁰. În locul lui Nicolae Lazăr a fost hirotosit **Sergiu Medean**, din 1889 acesta semnând în Registrele matricole ca paroh al Sebeșului²¹.

În parohia **Lancrăm** păstorieau, împreună, în biserica de zid construită la 1760, doi preoți, **Ioan Lașiță**, hirotosit la 30 mai 1834 de episcopul Vasile Moga și **Simeon Blaga**, mai tânăr, hirotosit în noiembrie 1860. Ambii preoți aveau singhelie, dar doar Simeon Blaga putea fi duhovnic al creștinilor săi, fiind hirotosit de episcopul Șaguna la două luni de la sfințirea de preot, în 16 ianuarie 1861²². Ioan Lașiță a ocupat imediat după hirotonire parohia Lancrămului, în locul preotului Ioan Ionașcu decedat la 15 decembrie 1833²³, semnând în Protocoale din noiembrie 1834²⁴, alături de parohul Simion Ionașcu. Simion Blaga ocupă parohia lui Simion Ionașcu, răposat la 16 august 1860²⁵, după o scurtă vacanță a parohiei de doar 6 luni. Deși în adresa trimisă Consistoriului prin care se anunța și luarea inventarului bisericii, protopopul nu putea recomanda nici un candidat la postul vacant, câteva zile mai târziu credincioșii cer episcopului „să li se sfințească de preotu, notarul comunalu Simeonu Blaga”. Episcopul nu poate decât să refuze cererea comunității, refuz motivat prin lipsa studiilor necesare ocupării acestui post - „neavîndu notariul pomenitu studiile de lipsă pentru trapta preoției”²⁶. Din lipsa altor candidați și a susținerii credincioșilor, la 7 noiembrie 1860 Andrei Șaguna anunță protopopului Sebeșului hirotonirea „candidatului Simeonu Blaga”:

„Candidatul Simeonu Blaga s-au hirotonitu în 30 octombr[ie] și 6^{lea} Noembrie a. c. întru preotu desăvârșitu, și înzestrându-se cu Gramata arhierescă pentru parohia văduvită din Lancrăm se trimite la ale sale. Aceasta ți se aduce la cunoștință spre întroducerea nou sfințitului în parohia sa cu acea adaogere mai încolo ca se lu îndetorezi, a se purta întru toate după jurământul ce l-au depus și potrivitu tacmei preoțești, precum și ca să se străduiască neîncetat întru cetirea Sf. Scripturi și a celorlalte învățături dumnezezești pre mai mare perfecționare a sa”²⁷.

Longeviv, Ioan Lașiță va fi preot îngropător a două generații de preoți, semnând în Protocolul morților nu doar la decesul lui Simeon Ionașcu, ci și la cel al lui Simeon Blaga, în februarie 1869²⁸, timp de 5 ani – 1869-1874 - rămânând din nou singurul administrator al celor două parohii.

În Protocolul parohial din 1882 este consemnat ca activ în Lancrăm doar **Isidor Blaga**, sfințit în 11 noiembrie 1874 de Episcopul Ioan Popasu. Tânărul paroh nu a primit singhelie pentru parohia Lancrăm dar, mai târziu i s-a citit molitva duhovniciei de către mitropolitul Miron Romanul²⁹. Isidor Blaga a slujit imediat

¹⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 110/1855, f. 1.

¹⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v, dos. 488/1886, f. 2v.

¹⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 2, dos 488/1886, f. 3.

²⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 168/1888, f. 1.

²¹ Din 1895, după pensionarea lui Ioan Tipeiu, Sergiu Medean va fi numit protopop (Stanca 1928, 27).

²² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 1v-2r.

²³ La vârstă de 67 de ani; a fost înmormântat de Protopopu Avram [Moga] și cu mai mulți preoți”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Lancrăm, Prot. morți, reg. 2317/1764-1851, f. 130v.

²⁴ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Lancrăm, Prot. morți, reg. 2317/1764-1851, f. 132v.

²⁵ În mormântat în 18 august, la 72 de ani, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Lancrăm, Prot. morți, reg. 2318/1851-1876, p. 44.

²⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 125/1860, f. 1.

²⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 146/1860, f. 1.

²⁸ 15/17 februarie, la doar 48 de ani, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Lancrăm, Prot. morți, reg. 2318/1851-1876, p. 44. A fost hirotosit târziu, la 39 de ani.

²⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos 402/1882, f. 1v-2r.

de la hirotonire în parohia Lancrămului, alături de Ioan Lașița³⁰, doar după 1879, o dată cu decesul acestuia³¹ rămând singur pentru o perioadă de 5 ani³².

Din 1884 Lancrămul are din nou doi preoți în cele două parohii ale sale, lui Isidor Blaga alăturându-i-se **Avram Păcurariu**, hirotonit și hirotesit de Miron Romanul în 18 octombrie 1884. Avram Păcurariu nu a primit singhelie pe parohia Lancrămului³³.

Răhăul avea la 1863/1864 trei preoți³⁴, pe **Ioan Goția** hirotonit de episcopul Transilvaniei Vasile Moga, la o dată pe care preotul nu o mai știa, dar oricum înainte de revoluția de la 1848-49, când i-a fost luată singhelia³⁵, **Dimitrie Muntiu**, preot hirotonit la Arad în 1846, fără singhelie, fără a fi hirotesit și **Avram Cărpinișan**, sfințit la 30 decembrie 1853, de „Escelenția Sa Andrei Baron de Șaguna”, care l-a înzestrat cu singhelie, dar nu i-a dat și dreptul de a fi duhovnic al credincioșilor săi. Taina spovedaniei celor peste 1800 de credincioși cădea așadar doar în sarcina unui singur preot, Ioan Goția³⁶. În înștiințarea trimisă de Episcopul de la Sibiu în 30 decembrie 1853 se specifică ca date ale hirotonirii lui Avram Cărpinișan „25 și 29 decembrie întru Diaconu și Preotu”. Sarcina protopopului, așa cum apare din scrisoarea episcopului, era complexă, pentru că acesta trebuia să vegheze ca tânărul preot „să se deprindă întru tipiculu bisericescu și întru cetirea cărților hrănitore de duhu, mai vârtosu în a Dumnezeieștiloru scripture, să fie credinciosu prea înălțatului nostru împăratu Franțescu Iosifu I, întregi casei domnitore și S. Maicei nostre biserici, să se feriască de ori ce amestecu cu preoții și la creștinii cei de altă lege în slujbele preoțești, să-și împliniască dregătoria cu scumpătate și să citiască adeseori circularele mele, în sfârșitu să ducă o vieată potrivită chiemărei sale, ferindu-se de totu răulu, dar mai cu seamă de bețiă care e izvorul celor mai multe păcate”³⁷. Avram Cărpinișan luase locul preotului Nicolae Cărpinișan, decedat în octombrie 1853³⁸. Din 1869 fiul lui Ioan Goția, cu același nume, hirotonit la 19 iulie³⁹, preia parohia tatălui, cei trei semnând împreună în Registrele matricole botezuri, cununii, și decese. La 1883, prin decesul lui Dumitru Munteanu⁴⁰, parohiile se reduc la două, slujite de Ioan Goța și Avram Cărpinișan⁴¹. În 1899 ambele parohii rămân vacante, în ianuarie 1889 consemnându-se decesul lui Ioan Goția⁴², iar din august cel al lui Avram Cărpinișan⁴³, astfel încât este necesară reîntregirea urgentă, la început cu administratori parohiali, Ioan Dura, apoi Sergiu Medean și Avram David, iar din 1890 cu preoți titulari, **Ioan Floca**⁴⁴ și **Nicolae Cărpinișan**⁴⁵.

În parohia ortodoxă **Câlnic** funcționa un singur preot⁴⁶, **Nicolau Cărpinișan**, sfințit la 29 septembrie 1849 de episcopul Andrei Șaguna, care l-a înzestrat cu singhelie și la hirotesit de duhovnic⁴⁷. Nicolae Cărpinișan a ocupat postul de paroh al Câlnicului imediat după hirotonire, căci parohia rămăsese vacantă din

³⁰ În anuțul referitor la hirotonirea lui Isidor Blaga, trimis de la Sibiu, datele sunt doar puțin diferite: „Clericul absolutu și candidatul de preoția Isidoru Blaga din Lancrămu s-a sântitu întru diacon în 14 și în 15 Noembrie a. c. întru preotu desăvârșitu, renduindu-se pe basa alegerei sevârșite în 24 Martie a.c. și aprobate de Consistoriulu archidiecesanu sub Nr. 963/B de alu doilea parochu în parochia Lancrămu la biserica cu hramulu Adormirea Născătoarei de D[umne]diu, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 195/1874, f. 1.

³¹ La 1 septembrie 1879, în vârstă de 67 de ani, văduv, cauza decesului: boala apei, preot îngropător, Isidor Blaga, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Lancrăm, Prot. morți, reg. 2319/1877-1907, p. 15.

³² Protopopul anunța în septembrie 1879 reducerea celor două parohii la una, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 191/1879, f. 1r.

³³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 2v-3r.

³⁴ Trei preoți sunt consemnați ca fiind activi și în „Conspectul parohiilor, parohilor, familiilor și sufletelor pe anul 1853-1854”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 67/1854, f. 2.O listă completă și corectă, din comparația cu informațiile identificate în Fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș, la Goția 2003, 40 sq.

³⁵ „[sfințit de] Eppulu Vasilie Moga. Singelia se i-o fi luat în revoluția [de la] 1848-49”. Episcopul Vasile Moga i-a citit și molitva duhovniciei: „Dice se fie hirotesit la sfințire”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2r. A slujit din 1835, Goția 2003, 40.

³⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2r.

³⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 1/1854, f. 1.

³⁸ La vârsta de 49 de ani, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Răhău, Prot. morți, reg. 2332/1851-1869, p. 7.

³⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. v-2r.

⁴⁰ Decedat la vârsta de 76 ani și 5 luni, de boală „îndătinată”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Răhău, Prot. morți, reg. 2332/1851-1869, p. 7. A fost hirotonit la 39 de ani, vârstă la care ar fi putut fi hirotesit.

⁴¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 2v-3r.

⁴² La vârsta de 50 de ani, de „scursore cu sânge”, după 20 de păstorire a parohiei, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Răhău, Prot. morți, reg. 2333/1870-1906, f. 13.

⁴³ În vârstă de 59 de ani, bolnav de „tiphus”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Răhău, Prot. morți, reg. 2333/1870-1906, f. 98. A fost deci hirotonit la 24 de ani, vârstă necanonică pentru hirotesire.

⁴⁴ Semnează în Registrele Răhăului din august 1890.

⁴⁵ Din septembrie 1890. Amândoi semnează în Protocolul morților până după 1906, ultimul an cu înregistrările deceselor păstrate în cadrul Arhivelor Naționale, Direcția Județeană Alba.

⁴⁶ Parohia număra la 1864, 742 de suflete.

⁴⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 1v-2r.

16 august 1849 prin moartea lui Ioachim Cărpinișan⁴⁸ probabil tatăl său, înregistrând decese, cununii și botezuri, fără a mai fi nevoie de instituirea unui administrator parohial. Nicolae Cărpinișan moare în iulie 1868, la doar 46 de ani⁴⁹. Și de această dată un candidat este găsit ușor, după doar două luni de administrare a parohiei de către preoții Răhăului, dinastia familiei Cărpinișan fiind continuată prin hirotonirea lui **Ioachim Cărpinișan** și înzestrarea cu singhelie de către mitropolitul Șaguna la 5 septembrie 1869. La sfințire nu a fost și hirotesit⁵⁰. Spre deosebire de tatăl său, ce a slujit altarul bisericii din Călnic doar 19 ani, Ioachim Cărpinișan a fost un preot longeviv⁵¹, semnând în Registrele matricole până la 1909⁵².

Parohia **Deal** avea doi preoți **Ioan Dobre**, hirotonit în 1840, de Episcopul Vasilie Moga, de la care a primit singhelie și **Ioan Dura**, mai tânăr, hirotonit de Episcopul Șaguna, în 1855⁵³. Doar preotul mai bătrân a primit dreptul de a spovedi, căci „dice se fie [hirotesit]”, dar data anume când i se citise molitva duhovniciei, preotul nu o putea preciza⁵⁴. Informațiile din raport referitoare la Ioan Dura erau corecte. În anuțul episcopului către protopop, data hirotoniri sale de diacon este 30 iulie, iar „întru preot desăvârșit”, 1 August 1855. Tânărul preot nu a primit singhelie, episcopul însuși precizează, fără a explica motivele, păstrând formulările consacrate, „și așa ca unul ce este ales de obște și întărit de mine, fără de i se da singhelie pe a doua parohie de acolo [din Deal] se trimite la ale sale”⁵⁵. Din 1874 doar Ion Dura mai slujește în Deal⁵⁶, preotul Ioan Dobre decedând în februarie⁵⁷, tot singur fiind consemnat și în Protocoalele parohiale din 1882 și 1886⁵⁸. În 1874, la cerea protopopului Tipeiu, împreună cu preotul Ioachim Cărpinișan al Călnicului, primește și darul spovedaniei, „căci fiindu cam tineri la sfințire nu s-a chirotosit și de duhovnicu”⁵⁹. Din 1892 bătrânul paroh este ajutat de fiul său „Nicolau Dura presbiter capelan”, împreună semnând până la sfârșitul anului 1910, când parohia este preluată în întregime de **Nicolae Dura**⁶⁰.

La **Petrești** funcționa un singur preot, **Ioan Barbu**. Fostul dascăl, absolvent al cursului clerical de la Sibiu, a fost sfințit de diacon și preot la 16 martie 1855, la mai puțin de o lună de la decesul preotului Nicolae Radu⁶¹. Un an mai târziu, episcopul Șaguna i-a citit și rugăciunea duhovniciei, devenind astfel confesorul creștinilor săi⁶². Adresa prin care episcopul anunța protopopului hirotonirea stabilește date doar puțin mai recente, 5 și 6 martie 1855 - „pre candidatul Ioan Barb l-am sfințitu de Diacon în 5^{le} martie și în 6^{le} întru Preot, și înzestrându-l cu singhelie pre Parohia din Petrifalău, ca preot desăvârșitu ales de obște și întărit de mine se trimite la ale sale, ear Prea Cinstia Ta întroducându-l în zisa parohie vei îngriji, ca să se poarte după cuviință și după jurământul depus la sfințirea lui de Preot și ca să se îndeletnicească întru cetirea Sf. Scripturi precum este Sf. Evanghelie și Apostolulu pentru mai departea lui covârșire”⁶³.

⁴⁸ La data decesului avea 60 de ani 5 luni și 2 zile; la rubrica preotului îngropător spațiul a rămas liber, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Călnic, Prot. morți, reg. 1660/1832-1878, f. 33.

⁴⁹ Cauza morții nu este precizată, preotul îngropător a fost Ioan Goția din Răhău, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Călnic, Prot. morți, reg. 1660/1832-1878, f. 36. S-a născut deci în 1822, fiind hirotonit la 27 de ani.

⁵⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2r.

⁵¹ Menționat și în Protocolul parohial pe anii 1885/1886, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg. dos. 488/1886, f. 4v-5r.

⁵² Anul ultim în care se păstrează Registrele matricole ale Parohiei Ortodoxe Călnic în cadrul Arhivelor Naționale, Direcția Județeană Alba.

⁵³ A absolvit clasele elementare la Săliște, iar între 183-1855 a urmat cursurile teologice de la Sibiu, Bașa 2003, 35.

⁵⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 1v-2r. Conform informațiilor „Condiții privind istoricul bisericii și diferite evenimente petrecute în parohie”, cei mai vechi preoți slujitori în Deal la 1793 au fost Vasile Negrea și Ioan Negrea. După moartea lui Vasile Negrea, petrecută la 1801, împreună cu Ioan Negrea a slujit Simeon Dura. La 1840, Condica îi menționează pe preoții Petru Roșca (activ până la 1853) și pe Ioan Dobre, ANDJA, Parohia Ortodoxă Deal, Reg. 4/1903, f. 2v-3r. Informațiile din condică sunt preluate și de autorul monografiei satului Deal, Alexandru Bașa, Bașa 2003, 34sq.

⁵⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 148/1855, f. 1.

⁵⁶ Ultima semnătură în Protocolul botezaților este din luna noiembrie 1873, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Deal, Prot. botezați, reg. 1671/1863-1889, f. 34.

⁵⁷ „după un morbu de câteva zile trecuta la cele eterne remașițele sale pământene după prescisele bisericeii nostre în 1 ale curentei [februarie 1874] se astrucă în pământu [...] parohia devenită vacantă s-au lăsat celuilaltu preotu în administrare, până atunci cându preveneratulu acestuia i va avea complăcerea de a aproba reducerea acestora doue parohii la una precum au fost satorit de sinodul părochiale de acolo in facia comisiunii comise pentru regularea parochiilor tractuale”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 41/1874, f. 1.

⁵⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2r., dos. 488/1886, f. 2v-3r.

⁵⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 53/1854, f. 1.

⁶⁰ Decesul lui preotului Ioan Dura este înregistrat în Protocolul morților de protopopul Sergiu Medean în 23 ianuarie 1913, la vârsta de 86 de ani, cauza morții: „ordinară”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Deal, Prot. morți, reg. 1674/1863-1889, f. 96. S-a născut în 1827, având la data hirotonirii 27 de ani.

⁶¹ „Nicolae Radu parohul locului” a decedat la 22 februarie 1855, în vârstă de 64 de ani, cauza bolii consemnată în Registrul morților, „naturală”; a fost înmormântat de „protopopu locului și cu 15 preoți”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Petrești, Prot. morți, reg. 2327/1851-1907, p. 4.

⁶² Parohia din Petrești avea 498 de credincioși, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 1v-2r.

⁶³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 69/1855, f. 1.

Sfaturile episcopului transmise prin protopop nu au fost ascultate. Acuzat de săteni și confirmat prin ancheta efectuată de Ioan Tipeiu de faptul că era datat „pecatului beției”, Ioan Barbu va primi canon, fiind atenționat asupra riscului pierderii parohiei, „dacă mai continuă cu acele apucături nedemne de tagma preoțească”⁶⁴.

În raportul protopopiatului din 1882 este consemnat preotul **Ilie Piso**, venit din altă parohie. Anul hirotonirii, preotul nu-l știa, doar că arhiereu a fost Andrei Șaguna. Nu avea nici singhelie, nici hirotesia⁶⁵. Aceleași date sunt consemnate în raportul protopopiatului din 1888.

În parohia **Loman**, funcționau la 1863/64 doi preoți, **Lazăr Petrașcu** hirotonit în 1852, la 13 decembrie de episcopul Andrei Șaguna și **Grigorie Filimon**, hirotonit mai curând, în 14 noiembrie 1856. Doar unul dintre preoți avea și dreptul de a spovedi credincioșii, **Lazăr Petrașcu**, hirotosit în februarie 1856. Familia Filimon era o familie de preoți cu tradiție în Loman. Primul semnatar al Registrelor matricole, păstrate din februarie 1822 este Pantelimon Filimon. Din noiembrie 1824 i se alătură un al doilea preot Nicolae Stănuș⁶⁶, înlocuit din decembrie 1828 cu Grigore Filimon. În 1851 Pantelimon Filimon moare⁶⁷ lăsând cele două parohii în grija unui singur preot. George Filimon părăsește postul în 1856, când primește darul preoției fiul său cu același nume. Informațiile despre aceste împrejurări sunt sumare. În octombrie 1856 episcopul de la Sibiu îl anunță pe protopopul Tipeiu în legătură cu slabele cunoștințe teologice ale dascălului din Loman Grigorie Filimon care „examinându-se s-au aflat nehnaric de a primi taina preoției”⁶⁸. Cu toate acestea a fost hirotonit 14 noiembrie 1856⁶⁹, slujind alături de Lazăr Petrașcu.

În 3 noiembrie 1875 preotul Lazăr Petrașcu în vârstă de 53 de ani moare din pricina unei „tuse sacă”⁷⁰, parohia vacantă rămânând în administrarea celui alt preot⁷¹. În Protocolul protopopiatului din 1882 în parohia Loman este înregistrat doar Grigore Filimon, hirotonit la 9 noiembrie 1859⁷², fără singhelie și fără dreptul de a-și spovedi credincioșii. În 29 noiembrie 1886 Grigorie Filimon s-a mutat „la celea eterne”⁷³. Neputându-se deplasa în Loman, protopopul Tipeiu îl roagă pe parohul Săsciorului să conducă „oficiul funebru al reposatului”, iar pe capelanul George Hința din Sebeșel îl însărcinează cu administrarea parohiei vacante⁷⁴. Ca parohie vacantă este înregistrată și în raportul protopopiatului din 1886⁷⁵. Timp de doi ani George Hința va administra parohia Lomanului, doar din 1888 stabilindu-se ca titular fostul paroh al Lazului, **Pavel Goța**⁷⁶.

În **Răchita**, slujea un singur preot, vechi în slujba bisericii, **Nicolae Raica**, hirotonit în 1831, de episcopul Vasile Moga și înzestrat cu singhelie. Preotul era totodată și duhovnicul credincioșilor săi, căci „dice se fie hirotosit la sântire”. Potrivit consemnărilor din Protocolul parohial pe anii 1863-1864, filia Răchitei, **Strungariul** îl avea preot pe **Ioan Raica**⁷⁷, probabil fiul preotului din Răchita, sfințit în 1854, la 20 iulie de episcopul Transilvaniei, Andrei Șaguna. Un document trimis de protopopul Sebeșului, episcopului Transilvaniei, arată că din 1852 până în 1854, credincioșii din Strungari nu au avut un preot al lor, deci Ioan Raica a slujit aici de la data hirotonirii. Un prim concurs pentru ocuparea parohiei Răchita și a filiei Strungari rămase vacantă din 1852, datorită decesului preotului Elisei Dăncilă a fost organizat încă din iulie 1853,

⁶⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 47/1867, f. 1.

⁶⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2r.

⁶⁶ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Loman, Prot. botezați, reg. 1753/1822-1866, f. 6.

⁶⁷ Protocolul morților Parohiei Ortodoxe Loman se păstrează doar de la anul 1867, astfel încât nu putem afla data exactă a decesului preotului.

⁶⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 140/1856, f. 1.

⁶⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

⁷⁰ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Loman, Prot. morți, reg. 1756/1867-1916 p. 15. A fost deci hirotonit la 30 de ani, hirotosit la 34.

⁷¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 195/1875, f. 1.

⁷² Probabil s-a transcris greșit data de 14/11 1856.

⁷³ „Preotul Grigorie” avea 59 de ani, cauza morții consemnată de Protocolul morților, p. 32 „bola firească”. A fost hirotonit la 29 de ani. Întreg anul 1886 alături de Grigore Filimon, lipsit probabil de deplina putere, consemnează în Registrul morților preotul Lazului, Pavel Goța.

⁷⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 453/1886, f. 1. Preotul Săsciorului trebuia deasemenea să inventarieze „lucrurile bisericii aflătoare la răposatul și anume arhivul parohial, protocoalele matriculare, parohiale și exhibit, sigiliul bisericii și altele de natura acestora care se vor mai fi aflând la răposatul, le vei da în grija comitetului și epitropiei”, iar capelanul din Sebeșel trebuia „să administreze jumătate din tote venitele parohiale văduvei preotese”.

⁷⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 3v-4r.

⁷⁶ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Loman, Prot. morți, reg. 1756/1867-1916 p. 37. Din martie 1894 parohia rămâne din nou vacantă, fiind administrată de Nicolae Dura. În 1895 pentru doar un an consemnează în Protocolul morților ca preot titular Vasile Necșa, revenind ca administrator în perioada august 1896 - noiembrie 1897, Nicolae Dura. Un preot stabil vor avea lomănenii doar din ianuarie 1898, când se stabilește aici preotul Pavel Cucuian, acesta consemnând în Registrul morților până la 1912 (data ultimei înregistrări din Registrul păstrat la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Alba, nu și a sfârșitului preoției acestuia).

⁷⁷ Un alt Ioan Raica născut în Răchita slujise conform conscripției preoților ortodocși din 1767, în parohia Strungariului (JOSAN et ali 1996, 108).

„însă fiindu că unii poporeni au fost arătat niște scăderi la candidatul Ioan Raica, carele avea mulțimea voturilor, așaia din cauza aceasta și că numitul candidat n-au fost destul pregătit pentru ocuparea acelei stagiuni sau anulat pomenita candidațiune”. Al doilea concurs nu poate avea loc din cauza lipsei de candidați, astfel încât „creștinii din filia Strungari în număr aproape la 50 familii, 217 suflete, precum și biserica sânt foarte amărăți neputându-se deplinu ajutora cu rânduitul preot din Răchita, Nicolae Raica, carele nici nu voiește a merge să le slujească și la biserica din filia Strungariu, unde tragu încă mai aproape de 90 de familii ce locuiesc în muntele numit Purcăreți, fiindu-le mai aproape Strungari ca Răchita”. Protopopul recomandă hirotonirea pentru parohia vacantă, a cantorului din Sebeș, Ioan Stanca, acceptat de credincioșii din Strungari, „carele le place și că mergându în filie, dânșii fac rândueală și de cvartiru, pre lângă obicinuita simbrie”⁷⁸.

Registrul cu înregistrările morților din Strungari, păstrat de la anul 1794 consemnează preluarea acestei parohii de către Nicolae Raica din noiembrie 1831, când semnează împreună cu Ilisei Dănilă⁷⁹, din august 1854 până în 1872, alături de Nicolae Raica semnând Ioan Raica⁸⁰, nu candidatul propus în martie 1854 de protopop.

La 8 iunie 1879 este anunțată moartea preotului din Răchita și filia Strungari, Nicolae Raica⁸¹. Administrator al parohiei va fi numit preotul parohiei a II-a din Pianu de Sus, Adam Ghib însărcinat „se severșească S. liturghie în biserica din filia Strungariu în dumineci și serbători”. Protopopul recomanda reîntregirea grabnică a parohiei, invocându-se condițiile de relief și lipsa de parohi titulari în ambele parohii⁸², „fiindu poporu acestoru parohii împărțit și împrăștiat cu locuințele pre extensiune întinsă pre mai multe dealuri și văi, e neapărat de lipsă ca celu puținu una din vacantele parohii se se rentregească fără întârziere”. Preotul Răchitei solicitase dealfel încă din iunie 1879 ajutorul unui capelan⁸³. Din lipsă de candidați parohia Răchitei și cea a Strungariului au rămas vacante și în 1882. În protocolul parohial din 1886 este consemnat ca slujitor al parohiei Răchitei **Nicolae Savu**, hirotonit la 5 mai 1885 de către mitropolitul Miron Romanul. Tânărul preot nu a primit singhelie, doar darul duhovniciei⁸⁴. Filia Strungari era în continuare vacantă.

Parohie mare, din punctul de vedere al credincioșilor⁸⁵ – 1780 - și al lăcașurilor de cult - 3 - era **Pianu de Sus**. Aici funcționau în 1864 trei preoți: **George Panța**, cel mai vechi, hirotonit la 4 ianuarie 1835 de episcopul Vasile Moga⁸⁶, **Adam Ghib**, hirotonit în 1848 și **Ioan Stanca**, mai tânăr, sfințit în 13 septembrie 1855, de episcopul Andrei Șaguna⁸⁷. Toți trei aveau actele hirotonirii, singheliile și puteau să-și spovedească proprii credincioși, fiind și hirotesiiți. Anunțul semnat de Episcopul Transilvaniei, referitor la hirotonirea clericului Ioan Stanca și stabilirea parohiei la Pianu de Sus s-a păstrat în fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș:

„Pre candidatul Ioan Stanca l-am hirotonit în 12 Sept[embrie] de diacon și în 13 de preot desăvârșit pre parohia din Pianul de Sus ca unu paroh desăvârșit ales de obște și întărit de mine se trimite la ale sale – eară Prea Sînția Ta întroducându-l în zisa parohie, vei îngriji ca numitul preot să se porte după cuviință și după jurământul depus la sfințirea lui de preot și ca să se îndeletnicească întru cetirea sf. Scripturi, mai ales întru cetirea sf. Evanghelii și a Apostolului – pentru mai departea lui covârșire”⁸⁸.

În 1871 preotul Adam Ghibu cere suspendarea sa din funcție și încredințarea parohiei capelanului **Simion Ghib**, care și începe consemnarea botezurilor și a deceselor din august 1871, cele ale lui Adam Ghib încetând din ianuarie 1870⁸⁹. Protopopul fără a-i aprecia serviciile, susține decizia acestuia, motivată, căci:

„a) purtarea sa de până aici l-au debilitatu și făcut neaptu de a mai funcționa ca preotu;

b) nu s-au priceput nice până aici a păstori turma densului încredințiată, nice nevoitu vreodată a învieța a o păstori și cu atâta mai puținu pote răspunde astăzi acestei înalte misiuni și

⁷⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 3/1867, f. 2.

⁷⁹ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Strungari, Prot. morți, 2638/1794-1896 p. 27.

⁸⁰ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Strungari, Prot. morți, 2638/1794-1896 p. 56.

⁸¹ Ultima semnătură a lui Nicolae Raica în Protocolul morților din Strungari este din martie 1879 (f. 81).

⁸² În Protocolul morților parohiei Ortodoxe Răchita cu înregistrările de la anul 1868, Ioan Raica semnează împreună cu Nicolae Raica până la 1872, din luna iulie locul său fiind luat de George Hinția, în calitate de administrator al parohiei.

⁸³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 148/1879, f. 1.

⁸⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 3v-4r. Din luna mai a hirotoniri sale semnează și în Protocolul morților.

⁸⁵ 1780 de credincioși, 934 „partea femeiască”, 846 „partea bărbătească”.

⁸⁶ Va sluji timp de 59 de ani în Pianu de Sus; moare în 18 octombrie 1894 la vârsta de 85 de ani, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Pianu de Sus, Prot. morți, reg. 1508/1851-1897, p. 65; avea deci la hirotonire 26 de ani.

⁸⁷ Tot trei preoți sunt consemnați și în 1854, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 67/1857, f. 1.

⁸⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 191/1855, f. 1.

⁸⁹ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Pianu de Sus, Prot. botezați, reg. 1509/1814-1900, f. 51-52.

c) ordinațiunile pre Înalte cari vin cu greutate și necazu mare se executau și se execută acolo, fiindcă simplitatea sa pre pucina cunoștință [î]și pote câștiga dintrensele. Umilita mea părere aru fi ca desu numitul Preotu [să] se depună la odihna pentru totdeauna, oprindu-se de la orice funcțiune preoțiască, care parohie se concrede capelanului și Învețitorului Simeonu Ghibu, cu însărcinarea ca până va trăi betrânulu se dea acestuia jumătate din venitele parohiale⁹⁰.

În raportul din 1882, Pianul de Sus avea în continuare trei parohii și trei preoți, dar locul lui Ioan Stanca este luat de Simeon Ghib, consemnat ca administrator⁹¹. În iunie 1886, protopopul Sebeșului, Ioan Tipeiu, anunță Consistoriului de la Sibiu, decesul preotului Adam Ghib. În adresa din 21 octombrie 1886, Consistoriul este de acord cu administratorul numit – „capelanul Simion Ghib” - care, „ales în această calitate la 7 septembrie 1869 și întărit prin hotărârea consistorială dto 25 Septembrie 1869. Nr. 1072 în sensul § 4 al Statului organic se înaintează la rangul de paroh și se însărcinează a procura în scopul acesta investitura canonică arhiepiscopescă spre a se pute introduce în parohia”⁹².

În **Pianu de jos** este înregistrat la 1864 doar un singur preot, **Matei Savu**, sfințit la Arad, deși Registrele de stare civilă atestă existența a doi preoți, slujitori împreună de la 1851⁹³, pînă la 1876. Situația singheliei lui Matei Savu cerută de episcopul Șaguna, nu a fost rezolvată protocolul menționând, „[singhelie] n-are fără a plătit încă în 1853”, deci achitate suma, dar de la Sibiu nu i s-a mai eliberat actul doveditor al jurisdicției sale pe parohia Pianului de Jos⁹⁴. Că la 1876 funcționau totuși doi preoți este confirmat și de anunțul Consistoriului determinat de decesul preotului Matei Savu⁹⁵, situație în care protopopul îl numește ca administrator al parohiei vacante „până la altă părintească dispusețiune” pe „celuialtu preot, remasu în viație, cu aceea ca venitul jumătate alu vacantei parohii să-l dea veduvei preotese pe 1 anu”. Parohia a doua urma să fie redusă⁹⁶. „Celuialtu preot” era **Nicolae Bena**⁹⁷, nominalizat în adresa trimisă de Șaguna în 1851 referitoare la preoții fără singhelie, al cărui deces este anunțat Consistoriului în noiembrie 1881⁹⁸. Parohia vacantă a fost încredințată spre administrare capelanului Ioan Bena⁹⁹.

În Protocolul parohial din 1882 este consemnat ca activ în Pianu de Jos preotul **Ioan Bena**, hirotonit la 21 decembrie 1878 de către Miron Romanul, rămas singur după decesul lui Nicolae Bena, în septembrie 1881¹⁰⁰. Deși avea în grijă păstoria a peste 1094 de credincioși, Ioan Bena nu primise darul duhovniciei, și nici singhelie pe parohia Pianului de jos¹⁰¹.

⁹⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 22/1871, f. 1.

⁹¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1.

⁹² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 394/1886, f. 1. Protocolul parohial din 1882 îl înregistrează ca administrator al parohiei, nu în calitatea sa de capelan.

⁹³ Foaia de titlu a Protocolului botezaților bisericii ortodoxe din Pianu de Jos, reg. 1515/1851-1882 menționează faptul că înregistrează botezurile „începând din Annul Domnului 1851, sub sânguerea parochilor N. Benna și M. Savu”.

⁹⁴ Doi preoți sunt consemnați și în 1853-1854, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 67/1854, f. 1.

⁹⁵ În vârstă de 58 de ani, cauza decesului, „moarte firească”, preoți îngropători, „Nicolae Benna și cealalți preoți”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Pianu de jos, Prot. morți, reg. 1518/1851-1882, p. 58.

⁹⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 199/1876, f. 1.

⁹⁷ Familia Benna a fost o familie cu un statut aparte în comunitatea Pianului de Jos. Înregistrările deceselor membrilor ei sunt consemnate în Registrul morților, cu o caligrafie latină deosebită, litere îngroșate, cu date biografice complete. Nicolae Bena a dorit să-și lase un urmaș în postul de paroh, dar fiul său Avram, teolog absolut și învățător în comuna natală nu a reușit să împlinească visul tatălui său, murind la doar 25 de ani, în august 1866, „ucisu de italianulu Anton Fedon”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Parohia Ortodoxă Pianu de Jos, Prot. morți, reg. 1518/1851-1882, p. 31. Zaharia Benna, „diaconu și dascălu în vârstă de 81 de ani, fiindu născutu în anulu 1786 în Pianulu de diosu” este înmormântat în iunie 1867, (p. 34). Din aceeași familie Benna moare timpuriu, în martie 1868, Zaharia Benna, „juristu la academia juridică din Sibiu, anulu alu 3-lea, fiulu lu Avram Benna, avendu ani 24”: cauza decesului – „oftică” (p. 31). Un alt absolvent de studii teologice, moare de „choleră” – motiv pentru care nu a fost împărțit - la 43 de ani, „Nicolae Bena clericu absolut, cantor aici născutu și locuitoriu” (p. 54). Cauza decesului a determinat probabil și înmormântarea cu doar un singur preot, Nicolae Benna.

⁹⁸ Preotul a fost înmormântat în 14 septembrie, dar din lipsă timp, „împedecat de alte afaceri”, protopopul l-a anunțat la Sibiu doar la 1 octombrie. Capelanul Ioan Bena este cel care îl informează pe protopop asupra faptului că „parohul nostru, părintele Nicolau Benna a reposat astăzi pe la 9 oare înainte de amezzi”, cerându-i acestuia, „în conțelegere cu familia defunctului a conduce serviciul funebral la înmormântare”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 157/1881, f. 1.

⁹⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 1759/1881, f. 1.

¹⁰⁰ Decedat în 12, înmormântat în 14 septembrie, la vârsta de 76 de ani. A fost înmormântat de 5 preoți în frunte cu Ioan Bena, fiul lui Avram Benna, și preoții din Pianu de sus, Vințu de jos, Sebeșel și Petrești, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Pianu de Jos, Prot. morți - reg. 1518/1851-1882, p. 73. La 1880 Ioan Benna era tot capelan, conform consemnării de pe foaia de titlu a Protocolului morților „Proprietatea Bisericii gr. or. din Pianu de Jos, procurată din averea bis[ericii] la anul 1880, prin capelanul Ioan Benna”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Pianu de Jos, Prot. morți, reg. 1525/1882-1950.

¹⁰¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1854, f. 2v-3r. Ioan Bena apare și în raportul din 1886. A păstorit până la sfârșitul anului 1932 (Marta-Aron 1990, 70), din ianuarie 1933, înregistrând botezuri, cununii și decese Maxim Vulc din Pianu de sus, iar după decesul lui Ioan Bena din martie 1933, fiul preotului din Tărtăria, Pompiliu Radu, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Pianu de Jos, Prot. morți, reg. 1525/1882-1950, p. 154.

În parohia **Sebeșelului** funcționa la 1864 **Ilie Hinția**, sfințit și hirotesit la 11 septembrie 1843 de Episcopul Vasile Moga, de la care a primit singhelie¹⁰². Familia Henția era veche în Sebeșel. Primul preot care a înregistrat botezuri și decese în Registrele matricole păstrate de la 1814 a fost Sava Hinția, decedat la 25 februarie 1843 în vârstă de 72 de ani, 5 luni și 2 zile¹⁰³. Parohia vacantă a fost ocupată de Ilie Hinția care consemnează în Registre din aprilie 1844. Același preot slujea și la 1882¹⁰⁴. În 1886 sunt menționați doi preoți, alături de Ilie Hinția funcționând și fiul acestuia, doar capelan George Hința¹⁰⁵. Ca ajutor de preot – capelan – George Hința a funcționat mai mult timp. La 1895, la decesul „Preotului Ilie”, George Hința menționează la rubrica preotului îngropător „George Hința paroh, fiind capelan 23 de ani”¹⁰⁶, ceea ce înseamnă că a deținut această funcție din 1872, fapt neconsemnat de Protocolul parohial din 1882, în Registrul morților semnătura sa apărând doar din aprilie 1891. Dinastia preoților din familia pictorului Sava Henția s-a întrerupt doar pentru scurt timp din 1898, până în 1900, când după moartea lui George Hinția¹⁰⁷, parohia vacantă a fost administrată de Nicolae Oancea, din iulie 1900 semnând în Registrele matricole Nicolae Henția¹⁰⁸.

Săsciorul avea la 1863-1864 doi preoți¹⁰⁹, Vasile Hința și Ioan Stoicuța. **Vasilie Hința**, a fost sfințit de Episcopul Vasile Moga în 1837. Potrivit afirmațiilor preotului, episcopul i-ar fi dat la hirotonire singhelie pentru parohia Săsciori, dar i-au luat-o „în revoluție ungurii”. **Ioan Stoicuța** cel de al doilea preot era mai tânăr, fiind sfințit de episcopul Andrei Șaguna la 6 februarie 1859, fără a i se da și singhelie. Ioan Stoicuța era la 1859, doar administratorul parohiei vacante din 1855, de la decesul preotului Ioan Bogdan¹¹⁰. În adresa de hirotonire a acestuia, trimisă de Șaguna protopopului Tipeiu¹¹¹ sunt consemnate ca date ale hirotonirii 25 decembrie 1858 de diacon și 6 ianuarie 1859, de preot desăvârșit. În ordinul lui Șaguna se precizează că Ioan Stoicuța a fost numit „de administrator al parohiei noastre vacante de la Săsciori”, iar protopopul trebuia a-l „introduce în parohia sa vremelnicească, și a-l îndatori totu odată ca să se poarte întru toate după jurământul ce l-au depus și să se străduiască neîntrerupt a ceti Sf. Scriptură și celelalte cărți bisericești spre mai marea sa covârșire”¹¹². Episcopul nu a menționat într-adevăr acordarea singheliei, dar nici hirotesirea candidatului, care potrivit Protocolului parohial din 1864, asemenea lui Vasile Henția „dice se fie hirotesit la sfințire”¹¹³.

¹⁰² Singhelia era păstrată de preot căci menționează numărul de înregistrare al acesteia „Nr. 204”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

¹⁰³ Semnează „Szava Hintza”; a fost înmormântat de protopopul Sebeșelului Avram Moga, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Sebeșel, Prot. morți, reg. 1741/1814-1900, f. 21. La 1805 era activ Pavel Zemora, hirotonit la Timișoara în 1789 (Josan et alii 1996, 114).

¹⁰⁴ Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 2v-3r.

¹⁰⁵ Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 1.

¹⁰⁶ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Sebeșel, Prot. morți, reg. 1741/1814-1900, f. 72. Ilie Henția, tatăl pictorului Sava Henția („ardelean și fiu de preot”, Oprescu 1984, 251) avea la data decesului, 9 ianuarie 1895, 78 de ani, deci a fost hirotonit la 26 de ani.

¹⁰⁷ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Sebeșel, Prot. morți, reg. 1741/1814-1900, f. 80. George Henția a decedat la 5 decembrie 1898, în vârstă de 58 de ani; a fost înmormântat de „Dlu. Protopop Sergiu Medean cu 10 preoți”.

¹⁰⁸ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Sebeșel, Prot. botezați, reg. 1739/1864-1903, f. 66.

¹⁰⁹ Conscripția preoților din 1805 înregistrează activitatea a trei preoți în Săsciori, Pavel Moga, hirotonit a Buda în 1759, Avram Aleman, hirotonit în Transilvania în 1788 și Constantin Moga, sfințit la Arad în 1799 (Josan et alii 1996, 114). La 1853 erau consemnați tot 3 preoți în Săsciori, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 67/1854, f. 1.

¹¹⁰ RUSTOIU 2004, 275. Al treilea preot activ la 1854, pe lângă Ioan Bogdan și Vasilie Hința a fost **Damian Moga**, cel care în octombrie 1854 îl atenționează pe protopopul Tipeiu asupra legăturii „în a șaptea spiță de cuscrie” dintre viitorul candidat la postul de paroh al Lazului, satul învecinat și cea pe care acesta dorea să o ia în căsătorie, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 172/1854, f. 2. În lipsa Registrelor de stare civilă, păstrate doar de la anul 1869, data începerii activității de preot în Săsciori nu o putem identifica cu certitudine. În 1857 Damian Moga cere voie să se recăsătorească, dându-și demisia din cinul preoțesc, demisie acceptată de Șaguna, astfel încât „preotul bigam nu mai are voie a sluji nici o slujbă preoțască ci are a se purta ca un mirean, dând poporului în toate slujbă bună”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 151/1857, f. 1. În 1858 același episcop îi redă dreptul de a sluji: „Fiindcă preotul nostru bigam din Săsciori Damian Moga au fost ca parohu activu cu purtare bună și au trasu către biserică și averea ei, și cu acest prileju s-au arătat ascultătoriu către ordinăciunile mele și dăruitoriu la fundați[i], căci și acuma se fâgăduiește a depune la scaunul protopopesc una sută florini în bani buni; pentru aceea dau binecuvântarea arhierască ca zisul preot bigam să poată sluji ca diacon la toate slujbele preoțești și bisericești și parohul Vasile Hința este datoriu a chiema pre părintele Demian la fiecare slujbă, căci va fi datoriu Păr[intele] Vasile jumătate din venit să dea părintelui Demian și din venitul slujbelor acelor la care n-au chiebat pre părintele Demian”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 62/1858, f. 1. Intervenția lui Șaguna, necanonică, deși retrogradantă prin poziția doar de diacon, cu atribuții liturgice mult reduse (Stoian 1994, 80) este rezolvată prin numirea alături de singurul preot rămas, Vasile Hința, a lui Ioan Stoicuța. Deși nu mai slujea credincioșii din Săsciori - în Registrele păstrate semnează Ioan Stoicuța și Vasile Hința - decesul lui Damian Moga ca „Preotulu” – căci harul nu i se putea lua - este înregistrat în Protocolul morților de către Ioan Stoicuța, preotul care a oficiat înmormântarea, împreună cu „încă alți 15 preoți”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Săsciori, Prot. morți, reg. 1738/1869-1897, f. 51.

¹¹¹ Datată 20 ianuarie 1859.

¹¹² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 51/1859, f. 1r-v.

¹¹³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

Vasile Hința a slujit timp de 41 de ani parohia Săsciorului, semnând în Registrele matricole ale parohiei până în noiembrie 1878, la o lună înainte de decesul său, în 19 decembrie 1878, la vârsta de 70 de ani¹¹⁴.

În Protocolul protopopiatului din 1882 este menționat doar Ioan Stoicuța, care nu se titularizase încă, data hirotonirii fiind însă decalată mai mult - 4 martie 1859¹¹⁵. Cu aceleași date și tot ca administrator parohial este consemnat și în Protocolul parohial din 1886¹¹⁶, parohia a doua nemaifiind întregită nici după 1897¹¹⁷.

În parohia **Cacova** slujea la 1863-1864, un singur preot, născut în acel sat **Constantin Mișu**, hirotonit la 1854 de către episcopul Șaguna, de la care a primit singhelie, fără a-l hirotosi¹¹⁸. Datele precise ale primirii darului preoției le aflăm din scrisoarea episcopului către protopop, datată 27 ianuarie 1854. Foarte concis, Șaguna îl informează pe Ioan Tipeiu că „pre candidatul din Cacova Constantin Mișu în 20 și 22 ale curgătoarei [ianuarie] l-am hirotonitu Diaconu și Preotu desăvârșitu și l-am rânduitu parohu la Cacova. Nici episcopul nu menționează eliberarea singheliei, iar sarcinile protopopului erau cele obișnuite, de a avea „ceruta purtare de grijă și inspecțiune ca întotdeauna să se poarte stărei și chiemărei sale”¹¹⁹. Constantin continua slujba începută de **Ioan Mișu**, preot al Cacovei din anul 1821¹²⁰. Viața de preot nu i s-a potrivit însă lui Constantin Mișu atras mai mult spre „cercetarea crâșmelor”, decât a bisericii. Chemat la Consistoriu și pedepsit cu „oprirea de la funcție” pentru 6 luni, preotului i se amintește în septembrie 1866 „că dacă va mai cădea în acelu pecatu alu beției până sau și după acel termen, să se oprească de la funcțiunea preoției ca unu anu de zile întregu”¹²¹. La doar 50 de ani, în mai 1870, Constantin Mișu moare¹²², lăsând parohia fiului său **Ioan Mișu**¹²³, consemnat în Protocolul protopopiatului din 1881-1882 ca preot al Cacovei, hirotonit și înzestrat cu singhelie la 4 octombrie 1869 de către episcopul Andrei Șaguna. Zece ani mai târziu, Ioan Mișu a fost și hirotosit de către Miron Romanul¹²⁴. În 1886, parohia Cacova era vacantă¹²⁵, Ioan Mișu părăsindu-și postul în decembrie 1882 și reîntregită apoi, din 1888, de un alt membru al familiei Mișu, **Vasile**, activ până în 1918¹²⁶.

Lazul îl avea ca preot în 1863-1864 pe **Ioan Breaz**, hirotonit la 23 noiembrie 1854 de către Episcopul Andrei Șaguna, care l-a înzestrat atunci cu singhelie, iar doi ani mai târziu - 10 februarie - și cu darul hirotosiei¹²⁷. Datele concordă cu cele din adresa trimisă protopopului de către Șaguna, la 23 noiembrie 1854: „Prea cinstite Părinte Protopope! Pre clericul din Laazu Ioann Breazu l-am hirotonit de diaconu în 20, iar de Preot în 22 noembre a. c. și astăzi l-am înzestrat și cu Singelie, și ca paroh alesu și întărit de mine se trimite la ale sale ear Prea Cinstia Ta să-l introduci în parohiai și să ai grijă ca tinărul preot să se porte după cuviință și după jurământul ce l-au depus la sfințirea de preot”¹²⁸.

Ioan Breaz luase locul tatălui său, decedat în urmă cu doar o lună, la 4 octombrie 1854¹²⁹. Protopopul însuși îl recomandase în 1852 pentru studii teologice, episcopului de la Sibiu¹³⁰. La începutul lunii

¹¹⁴ Cauza decesului, „slăbiciune”, preot îngropător, Ioan Stoicuța, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Săsciori, Prot. morți, reg. 1738/1869-1897, f. 49. A fost hirotonit la 29 de ani.

¹¹⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2r.

¹¹⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 2v-3r.

¹¹⁷ Ultimul an al înregistrărilor din Protocolul morților păstrat la Arhivele Naționale Direcția Județeană Alba.

¹¹⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r. Tânărul paroh luase locul tatălui său Ioan Mișu, răposat în 6 octombrie 1853. A fost hirotonit la recomandarea protopopului, care încredințase administrarea parohiei preoților din Săsciori, iar „spre întregirea acelei parohii vacante „ îl propunea pe „unu fiu alu reposatului preot carele demultu au sevârșitu studiile clericale”, căci „alte individe nu mai sunt”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 137/1853, f. 1.

¹¹⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 73/1854, f. 1. Din mai semnează în Protocolul morților ca paroh al Cacovei.

¹²⁰ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cacova, Prot. morți, reg. 1744/1815-1890, f. 2v. La începutul filei cu însemnările pruncilor botezaților în anul 1821, preotul a consemnat simplu, „De aicea am scris Eu P[reotul] Ioan Mișu”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cacova, Prot. botezați, reg. 1742/1815-1922, f. 5. Ioan Mișu a murit la 6 octombrie 1853, în vârstă de 70 de ani, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cacova, Prot. morți, reg. 1744/1815-1890, f. 15. Conscripția din 1805 consemnează existența a doi preoți în Cacova, Moise Iancu și Miron Iancu, ambii hirotoniți la Arad, în 1759, respectiv 1799 (Josan et alii 1996, 113).

¹²¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 110/1866, f. 1.

¹²² ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cacova, Prot. morți, reg. 1744/1815-1890, f. 22. S-a născut deci în 1820, fiind hirotonit la 34 de ani. La rubrica preotului îngropător se consemnează „Dumitru Muntiu și ceilalți vecini”.

¹²³ Botezat în 19 iunie 1844, părinții pruncului: Constantin și Ana Mișu, nașă, „Ana Preoteasa Popi[i] Ilie Hintz din Sebeșel”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cacova, Prot. botezați, reg. 1742/1815-1922, f. 28.

¹²⁴ 7/10 1879, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înregistrate, dos. 402/1882, f. 1v-2r.

¹²⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 3v-4r.

¹²⁶ Ultima semnătură din Protocolul botezaților datează din august 1918. Asemenea predecesorilor săi, pe fila Protocolul botezaților cu însemnările din anul 1888 (f. 67), s-a consemnat doar „Continuat-am eu parohul Vasile Mișu”.

¹²⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

¹²⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 203/1854, f. 1.

¹²⁹ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Laz, Prot. morți, reg. 1762/1815-1891, f. 25v. Ioan Breaz (senior) a slujit în parohie din noiembrie 1830, succedându-i lui Irimie Breaz, hirotonit în Transilvania la 1787 (JOSAN et alii 1996, 113), decedat în decembrie 1829.

noiembrie, tânărul Ioan Breaz se căsătorește cu „Ioana fiica lui Ioan Cucuian. Între cei doi au existat două impedimente canonice, ambele dezlegate de arhierul de la Sibiu, „rudenia de a 7-a spiță de sânge și altă rudenie de cuscrie de a 7-a spiță, iar după informațiile preotului din satul vecin, Damian Moga din Săsciori, „numita mai sus mireasă au mai fost încredințată încă cu unu fecior înainte cu doi ani și l-au lăsat”. Protopopul îl susține totuși pe fiul preotului Breaz, căci „dacă nulu va împedeca aceasta de la primirea darului preoției, îndresnescu a alerga la mila Prea Sfinției Tale și cu plecaciune Te rogu a le da Părinteasca binecuvântare pre lângă tacsă cuviincioase aici alăturată spre a se putea Dumineca viitoare cununa”¹³¹.

În februarie 1856 protopopul Ioan Tipeiu intervine din nou pe lângă episcop în favoarea preotului Ioan Breaz, cu rugămintea de a-l hirotesi pe acesta, la cererea credincioșilor din Laz, care „în mai multe rânduri se plânseră [...] cum că le veni peste mâini și forte greu a alerga la duhovnicu în satele vecine, ba li s-au întâmplat adeseori c-au căzut unui[i] dintre dânșii în o boală grabnică încât până la alerga la duhovnicu din satu vecin putea să se ducă nemângăeat din lumea aceasta”¹³². Chiar dacă nu îndeplinea condițiile de vârstă și geografic, Săsciorul, care avea preoți hirotesiți era foarte aproape, episcopul l-a binecuvântat pe preotul Ioan Breaz cu darul duhovniciei, din necesitatea împărtășirii la timpul potrivit a creștinilor din Laz.

Recomandările episcopului și angajamentele luate de cel hirotonit nu au fost ascultate de Ioan Breaz. Departe de evlavie și devotament al tatălui său față de biserică¹³³, preotul va fi suspendat de două ori. În iulie 1869, după un canon de doi ani impus datorită „necurmatelor lui beții și petreceri mai totu în cârciume”, protopopul nu-l mai poate și nu-și mai dorește să-l susțină pe „păcătosul preotu”. Deși promisese „că se va pocăi și îndrepta cu totul [...] durere preotul acesta și au uitat curendu de promisiunile sale și grațiai arhierescă continuendu viația de mai nainte în mesura pote mai mare, sfaturile și dogenile ce i le împărtășiamu n-au folosit la nimica [...] di noapte stă și bea în crișmă ca oamenii cei mai demorali”¹³⁴. Nici comunitatea nu-l mai susține, mai mult, „fiind purtarea Preotului Ioan Breazu atât de scandaloasă mulți dintre creștini s-au răcit mai cu totul de către biserică”¹³⁵ și Consistoriul de la Sibiu cere protopopului organizarea „candidațiunii pentru ocuparea parohiei din Laz, sub condiția alegerii viitorului preot doar dintre clericiei absoluți”¹³⁶.

În Raportul protopopiatului din 1881-1882 este menționat în parohia Laz preotul **Pavel Goția**, hirotonit în 28 iulie 1870 de către mitropolitul Andrei Șaguna, care l-a înzestrat cu singhelie, dar nu l-a și hirotesi¹³⁷. Pavel Goția a fost activ și în 1885-1886, când este consemnat din nou în Raportul protopopiatului¹³⁸, fiind înlocuit doar în 1888, la început de un administrator parohial Vasile Dobre, apoi pentru o perioadă scurtă de **Ioan Frâncu**.

Căpâlna avea la 1864 un singur preot, **Simion Racabeu**, hirotonit și hirotesi în 22 iulie 1850, de către episcopul Andrei Șaguna care l-a înzestrat cu singhelie¹³⁹. În 30 octombrie 1879 Consistoriul de la Sibiu este anunțat în legătură cu măsurile administrative luate ca urmare a decesului preotului din Căpâlna, produs la 25 octombrie¹⁴⁰, acesta cerând protopopului reîntregirea grabnică a parohiei vacante¹⁴¹. În decembrie 1879, prin neglijența comitetului parohial postul nu se ocupase¹⁴², rămânând în continuare în administrarea parohului din Laz, Pavel Goția. Un candidat a fost totuși găsit chiar dacă pentru scurt timp, căci în Protocolul parohial din 1881-1882 este consemnat preot al Căpâlnei **Iacob Ghișa**, hirotonit în 1880 de către Escelenția sa Miron Romanul. Tânărul paroh nu a primit singhelie, dar la 21 decembrie a fost

¹³⁰ RUSTOIU 2004, 272.

¹³¹ Adresă datată de protopopul Tipeiu 28/10 1854, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 172/1854, f. 1.

¹³² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 36/1856, f. 1.

¹³³ Prin strădania preotului Ioan Breaz senior comunitatea puțină și săracă a Lazului a construit între 1830-1836 o biserică de zid, Rustoiu 2004a, 364-365.

¹³⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 105/1869, f. 1r.

¹³⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 105/1869, f. 1v.

¹³⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 113/1869, f. 1. Semnăturile din registrele de stare civilă încetează din noiembrie 1869. Ca administrator parohial Ioan Breazu semnează însă în Registrele matricole ale Parohiei Ortodoxe din Cacova, un botez în 1878, alte două în 1883, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cacova, Prot. botezați, reg. 1742/1815-1922, f. 58, 62, 63.

¹³⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2r.

¹³⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 3v-4r.

¹³⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r. Primul preot care a consemnat cununii și decese în Registrele de stare civilă ale Parohiei Ortodoxe Căpâlna, păstrate de la anul 1815, luna martie, a fost Pantelimon Racabeu, a cărui activitate s-a desfășurat până la 1850. Din familia Racabeu au făcut parte doi preoți, activi la 1805, Gherman Racabeu, hirotonit în Tara Românească în 1756 și Pantelimon Racabeu, semnatarul Registrelor predate Arhivelor Naționale, hirotonit la Arad în 1801 (Josan et ali 1996, 113).

¹⁴⁰ „Simeon Racabeu parohul locului” a decedat la vârsta de 56 de ani, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Căpâlna, Prot. morți, reg. 1750/1815-1923, f. 26v. Avea la data hirotonirii 27 de ani.

¹⁴¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 270/1879, f. 1.

¹⁴² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 270/1879, f. 2.

hirotesit, putându-și împărtăși atunci când era necesar, credincioșii¹⁴³. Din 1885 locul lui Iacob Ghișă¹⁴⁴ a fost luat de **Vasile Dobre**, hirotonit în luna martie de către Miron Romanul. Nu a primit singhelie și nu a fost hirotesit¹⁴⁵.

În **Șugag** funcționa un singur preot **Ignat Ghibu**, hirotonit în 22 decembrie 1843, de către episcopul Vasile Moga, de la care a primit singhelie. Protocolul parohial din 1864 consemnează că dreptul de a spovedi, hirotesirea a primit-o puțin mai târziu, la 16 martie 1845, de la același episcop¹⁴⁶. La doi ani de la redactarea acestui protocol, protopopul Sebeșului trimite Consistoriului de la Sibiu o recomandare pentru doi posibili candidați ai parohiei Șugagului, încă ocupată de preotul Ignat Ghibu. Scrisoarea este interesantă prin informațiile referitoare la parohul de atunci al Șugagului, informații absolut necesare pentru înțelegerea, din partea Consistoriului, a necesității pregătirii teologice a unuia dintre tinerii propuși. Parohia Șugagului nu era o parohie „atractivă”, din punctul de vedere al așezării geografice. Situată pe „râul Sebeșului în sus, depărtare peste trei ore [de sediul tractului]”, localitatea număra „200 de familii, împărțite pe diferite colinice și văi. La comuna aceasta poate merge omul numai călărește sau pedestru”. După informațiile protopopului, preotul actual Ignat Ghibu păstora aici din 1852¹⁴⁷, având la 1866, 61 de ani¹⁴⁸. Sfințirea lui târzie, la 38 de ani, a fost atunci, se pare, o necesitate, căci în ciuda vârstei îi lipseau pregătirea teologică și chiar elementarele cunoștințe de citit și scris. Protopopul se arată îngrijorat de această situație: „...aceste pucinele cunoștințe de citire și de subscrierea numelui ce se și le fie câștigat depoi și împlinirea oficiului parohiale acurat, ajutorându în cele scripturesci betrânului dascălu Petru Cernat”¹⁴⁹. Ortodocșii din Șugag se gândeau deja la asigurarea unui urmaș al preotului și protopopul, la recomandarea celor din Șugag, face două nominalizări: Gregorie Ghibu, fiul preotului Ignat Ghibu și Savu Cătălina, ambii absolvenți a patru clase gimnaziale¹⁵⁰.

În iulie 1870 Consistoriul arhidiecezan primește de la protopopul Ioan Tipeiu „protocolul candidărei ca preotu sevârșită în comuna Șugag”¹⁵¹. Cel ales era Gregorie Ghib, care i-a urmat tatălui în parohie, hirotonit de Andrei Șaguna la 11 august 1870, dar fără a i se da singhelie sau darul hirotesiei, fără de care credincioșii erau lipsiți de taina spovedaniei în acele locuri îndepărtate¹⁵². Revenind în 11 august cu o nouă adresă, protopopul Sebeșului cere Consistoriului să renunțe la serviciile bătrânului paroh Ignatie Ghibu, în condițiile în care parohia avea un preot capabil, căci „necunoașterea de carte a betrenului Preotu Ignatie Ghibu, cari abea pote ceti sânta liturgie și scrie numele din cari cause trece timpul până află pe altu sei citească circulare și ordinele și compune cum bietu pote și scrie relațiunile, iar această purtare cugetu că pote justifica recomandarea substituirii acelei parohii prin alesulu clericu Gregoriu Ghibu”¹⁵³. Din august 1870 Gregorie Ghibu este singurul paroh al Șugagului, doar numele său fiind consemnat în Registrele matricole ca preot botezător de prunci sau îngropător al credincioșilor ortodocși.

Parohia ortodoxă din **Tărtăria** avea la 1864 un singur preot, cu vechime în slujirea credincioșilor, **George Radu**, hirotonit, hirotesit¹⁵⁴ și înzestrat cu singhelie la 30 august 1839 de episcopul Vasile Moga¹⁵⁵. În septembrie 1861 protopopul Sebeșului trimite o recomandare la Sibiu, în numele preotului George Radu din Tărtăria. Dorința acestuia era ca fiul său George, „carele din 1859 funciază acolo ca dascălu” să fie primit „la ascultarea cursul[ui] clericale spre câștigarea trebuicioselor cunoștințe și asigurarea viitorului său”. Recomandarea protopopului era susținută de comportamentul tânărului, „blându, cu purtări bune și ca pre

¹⁴³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2r.

¹⁴⁴ În Protocolul botezaților din iulie 1884 semnează din nou Pavel Goția, prima semnătură a lui Vasile Dobre datând din martie 1885, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Căpâlna, Prot. botezați, reg. 1745/1818-1892, p. 153.

¹⁴⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 3v-4r.

¹⁴⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

¹⁴⁷ A fost sfințit în 1843, deci slujise 11 ani în altă parohie. Conscripția preoților ortodocși din 1805 îl înregistrează pe Ioan Fetzan ca activ în Șugag, preotul fiind hirotonit la Timișoara în 1789 (Josan et alii 1996, 114).

¹⁴⁸ S-a născut în 1805.

¹⁴⁹ Informațiile protopopului erau reale. În Registrele matricole ale parohiei Șugag, păstrate din anul 1864 (ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Prot. botezați, reg. 2449/1864-1886, Prot. morți, reg. 2451/1851-1871), preotul Ignatie Ghibu doar semnează într-o chiriță greu lizibilă, căci botezurile și decesele sunt consemnate de alte mână, cu caractere latine, frumos caligrafiate.

¹⁵⁰ Erau elevi ai gimnaziului luteran din Sibiu, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 91/1866, f. 1r-v.

¹⁵¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 99/1870, f. 1.

¹⁵² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 1v-2. Aceleași date sunt consemnate și în situația protopopiatului din 1886, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 2v-3r.

¹⁵³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 99/1870, f. 1.

¹⁵⁴ „dice se fie”.

¹⁵⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r. În Protocolul morților semnătura apare din noiembrie 1837, nu din 1839, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Tărtăria, Prot. morți, reg. 1842/1813-1901, f. 13. Antecesorii săi au fost conform Conscripției din 1805 George Popovici, sfințit în Transilvania, la 1791 (Josan et alii 1996, 114), iar a semnăturilor din Protocolul morților păstrat începând cu anul 1813, Petru Pop (1813-1823) și Nicolae Bena, care semnează din septembrie 1823, ca preot al Pianului de Jos alături de Avram Bena, iar din august 1826 singur, ca preot al Tărtăriei timp de 11 ani, până în septembrie 1837.

unul carele în decursul acestor doi ani și au datu putinciosu silința a se face vrednic chiemării de Dascălu”¹⁵⁶. Cursurile teologice au fost absolvite, căci locul preotului bătrân a fost luat de fiul său, hirotonit în noiembrie 1868 de mitropolitul Andrei Șaguna. George Radu Junior a fost înzestrat cu singhelie, dar nu și cu hirotesia¹⁵⁷. A activat în parohia Tărtăriei până în ianuarie 1898¹⁵⁸.

La **Cioara** slujea la 1864 preotul Nicolae Bena sfințit, hirotosit și înzestrat cu singhelie din 3 februarie 1853 de către Episcopul Andrei Șaguna¹⁵⁹. Același preot este amintit în raportul din 1882, dar și în cel din 1886¹⁶⁰. Din 1890 bătrânul paroh este ajutat de **Elie Savu**, în grija căruia rămâne parohia după decesul său întâmplat în 4 iunie 1896, la vârsta de 77 de ani¹⁶¹.

Parohia ortodoxă **Sibișeni** avea un singur preot activ¹⁶², **Ioan Costea**, sfințit la 26 februarie 1845 „la Aradu”, și înzestrat cu singhelie de Andrei Șaguna la 1 decembrie 1849, dată de la care a preluat parohia din Protopopiatul Ortodox Sebeș. Nu a primit duhovnicia nici la sfințire, nici mai târziu¹⁶³. În protocolul parohial din anul 1882 sunt menționate același date referitoare la Ioan Costea, omițându-se doar data primirii singheliei¹⁶⁴. Împreună cu capelanul **Nicolae Costea**, fiul său, hirotonit de Miron Romanul în 2 octombrie 1886, fără singhelie și fără a fi hirotosit¹⁶⁵, Ioan Costea este consemnat ca activ și în 1886¹⁶⁶.

Vințu de Jos avea potrivit Protocolului parohial din 1864 un preot tânăr, sfințit în 9 februarie 1862¹⁶⁷. Episcopul Andrei Șaguna l-a înzestrat cu singhelie, dar nu i-a dat și darul duhovniciei¹⁶⁸. Împrejurările sfințirii sale pentru parohia Vințului, așa cum ne sunt relevate de câteva documente din fondul Protopopiatului, au fost destul de complicate. În 7 noiembrie 1856 preotul Ioan Bena nemaiputând „să rămână în văduvie”, cere episcopului „slobozenie de a putea păși la a doua căsătorie”. Cererea fiind „în înțelesul canoanelor” este acceptată de episcop, care pentru reîntregirea parohiei face recomandări protopopului Ioan Tipeiu: „...în duminica viitoare să ieși la fața locului, și obștei adunate să vestești cuvântul preotului lor și candidație; și după părerea mea din lipsa cea mare a clericilor pregătiți vei putea pune și pe Ioan Moga, dascălul de la Sebeș pe candidație, căci el dupe sistema cea veche este pregătit”¹⁶⁹. Preotul Ioan Bena grăbit să-și încheie văduvia, primește de la Sibiu, în 24 noiembrie, învoirea „de a putea păși în a doua căsătorie și a se putea cununa fără sgomot”¹⁷⁰, în timpul postului Crăciunului și „fără cele trei vestiri în biserică”¹⁷¹.

În 18 noiembrie, în Vințu de jos, prin grija protopopului s-a ales, din trei candidați, viitorul preot al Vințului – Ștefan Moga, care a acumulat 9 voturi din 49, Ioan Muntiu, nedorit de obște, fără nici un vot și Nicolae Maniu candidatul câștigător, cu 40 de voturi. Situația votului este explicată episcopului de către protopop: dascălul din Sebeș, Ștefan Moga a fost „pus în candidațiune după porunca Ecselentii tale”, dar „poporul Ecselenție s-au văzut a avea mai mare aplecare către candidatul dascălu din Pianu de Sus Nicolae Maniu, decât către Ștefan Moga, nu numai decât nici acela n-au săvârșit cursul teologicu, despre care spuindu-le și creștinilor mi-au răspunsu cum că dânși[i] până ce și-ar face Nicolae Maniu studiile, s-ar putea

¹⁵⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 73/1861, f. 1.

¹⁵⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1886, f. 2v-3r, dos. 488/1886, f. 3v-4r.

¹⁵⁸ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Tărtăria, Prot., morți. reg. 1842/1813-1901, f. 59. Din noiembrie 1898 până în 1901 semnează în Protocolul morților Elie Savu, iar din martie 1901 Nicolae Costea.

¹⁵⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r. Din acel an își ocupă postul de paroh, în iunie 1853 semnând în Protocolul morților Parohiei Ortodoxe Cioara, reg. 1845/1853-1907, f. 1. Conscripția preoților din 1805 a consemnat activitatea lui Georgie Popovici, hirotonit la Arad în 1799 (Josan et alii 1996, 112),

¹⁶⁰ Numărul singheliei, 173, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1886, f. 2v-3r, dos. 488/1886, f. 3v-4r.

¹⁶¹ „feliul bolii: naturală”, a fost înmormântat de protopopul Sergiu Medean, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Cioara, Prot. morți, reg. 1845/1853-1907, f. 105. A fost hirotonit la 24 de ani.

¹⁶² Doar un preot a funcționat în parohie și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Avram Muntean preot consemnat în conscripția din 1805, hirotonit la Arad, în 1804 (Josan et alii 1996, 112). Avram Muntean i-a urmat unui alt preot Avram, activ între 1733-1794 și lui Ioan Bantea, venit din Lancrăm (Cornescu 2003, 104.)

¹⁶³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

¹⁶⁴ Se consemnează doar 26/2 1845 Este sântit la Arad, [singhelie] are de la Ecselenția sa And[rei] B[aron] de Șaguna, nu este [hirotosit], ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1886, f. 2v-3r.

¹⁶⁵ Din ianuarie 1887 semnează în Protocolul morților în calitate de capelan.

¹⁶⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 3v-4r. Ultima sa semnătură din Protocolul morților datează din octombrie 1889, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Sibișeni, Prot. morți, reg. 1829/1850-1900, f. 43.

¹⁶⁷ Conscripția preoților ortodocși din Episcopia Ortodoxă a Transilvaniei de la 1805, înregistrează activitatea lui Ieremia Bena, sfințit în Transilvania, la 1791 (Josan et alii 1996, 112). Lista antecesorilor lui Nicolae Maniu, după Cornescu 2003, 104: Popa Aron (1813-1840), Avram Radu (1840-1849), Ioan Costea (1849), Ioan Bena (1849-1856), Ioan Costea (1857-1858), Moise Laslo (1858-1861). Colecția de Registre de stare civilă păstrate în cadrul Arhivelor Naționale Direcția Județeană Alba păstrează Registrele matricole ale parohiei Ortodoxe din Vințu de Jos, doar de la anul 1869.

¹⁶⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

¹⁶⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 155/1856, f. 1.

¹⁷⁰ Sublinierea episcopului.

¹⁷¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 172/1856, f. 1.

slugări pre ușor cu preotul din Sibiuși Ioan Costea¹⁷². Decizia obștei a fost în fapt influențată de protopop, căci este greu de crezut o coincidență a opiniilor, comparând votul cu ideile exprimate de protopop, vis-a-vis de un candidat potrivit pentru parohia Vințului, într-o scrisoare adresată episcopului, datată 22 octombrie 1856, la puțin peste o lună înaintea organizării „candidațiilor”: „... după părerea mea ar fi de tot bunu dascălu Nicolae Maniu din Pianu de sus din privință că numita parohie este pote din cele mai slabe și fără venit și pentru un preot venit mai departe, fără o moșie în apropiere cu greu de subzistat. Care greutate primindu-să Nicolae Maniu la cursu s-ar ridica deoarece acesta are moșie și casă în Sas Sebeșu, apoi tânărul acesta este un tânăru blându, așezat și pentru cei din Vinți destul de potrivit. Fețe Ecselenție să află în Vinții, însă fiindu mai toți jeleri săraci și fără moșii. În Sas Sebeșu încă s-ar afla iară numai cu puțină avere, încât puțini s-ar ajutora un tânăru prin o așa căsătorie...”¹⁷³.

În ciuda alegerii candidatului la preoție, lucrurile nu se liniștesc în Vințu de Jos. Fostul paroh, deși demisionat prin situația de bigamie, agită și reușește să influențeze încă o parte din creștini asupra alegerii făcute, aducând acuze grave, nu doar învățătorului Ștefan Moga, ci chiar episcopului. Situația este relatată la Sibiu de către protopop: „Alaltăieri veniră la mine vreo câțiva creștini de poporul nostru din Vinții de jos și îmi spuse cum că Preotul Ioan Bena atātu după sfârșitul candidații, cât și după aceea n-au încetat a se lăuda că va merge dânsul la Sibiu și le va aduce popă; ba au adusu mai departe, încă ar fi plecat la Sibiu și că va lucra Escelenția Ta să le trimiți preot pe Dascălul Ștefan Moga, de la care au zisu vei fi luat bani. Că și zicu Escelenția Ta, că au învățat cursul însă ei ziseră că nice decum învățatu din privință că aru fi auzit din mai mulți sebeșeni că ii ar plăcea prea bine băutura și ar fi cu purtări nu prea bune, din care pricină Ecselenția Ta nu l-ai primitu la cursu și că lor nu le trebuie așa preot căci sunt sături de cei ce ii avut până aci. Deci au zisu străinu destule de ei, pentru aceea m-au poftit în numele poporului afară de cei care sânt scriși la Moga ca să descoperi acestea Escelenții Tale și să mijlocești să nu le vină Ștefan Moga preot, ci oricare altul, sau dacă nu să află bărbați pregătiți să se rânduiască ziseră preotul din Sibiuși Ioan Costea, care este numia un sfântar de ceas de Vinți să le slujească până să va pregăti vreunul, iară preotul lor să se însoare cu Dumnezeu, căci altfelu între noi se va face o desbinare mare”¹⁷⁴.

În ianuarie 1857 protopopul anunță la Sibiu săvârșirea celei de a doua căsătorii a preotului Ioan Bena și numirea unui administrator al parohiei vacante, în persoana parohului din Sibiuși Ioan Costea¹⁷⁵. Consistoriu nu era mulțumit însă cu situația de provizorat a parohiei, căci în martie Ion Tipeiu primește o scrisoare semnată de secretarul Consistoriului, „la demândarea Ecselenției Sale Prea Sfințitul Episcopu diecesan”, prin care se cere introducerea „formală” în parohia „devenită vacantă prin abdicarea P. Bena”, a unei „persoane mai mature”, Nicolae Dragosin, „fostu până acuma paroh la Jelmariu și a-l așeza acolo de parohu spuind poporului, ca să-l cunoască de acum înainte de păstoriu lor sufletesu și să-i fie întru totu ascultătoriu dându-i pre lângă aceea și cele de lipsă pentru traiul vieții, și pre popopr întărindu-l în credința strămoșască”¹⁷⁶.

De la votul exprimat de obștea Vințului pentru Nicolae Maniu și până la hirotonirea sa trec aproape 4 ani. Ani în care vințenii, din dorința de a avea un preot numai al lor, nu mai au răbdare pentru ca cel ales să-și termine studiile. Nerăbdarea lor este înțeleasă la Sibiu prin numirea provizorie a preotului Moise Laslău– „până cându va absolve învățăturele clericale candidatul Nicolae Maniu” – „unu bărbatu harnicu, cu râvnă și cu frica lui Dumnezeu”¹⁷⁷. ...

Imediat după încheierea cursurilor teologice de la Sibiu – în august 1859 - Nicolae Maniu cere binecuvântare pentru a putea „păși la taina căsătoriei”¹⁷⁸. În octombrie 1859 protopopul Ioan Tipeiu este informat de la Sibiu în legătura cu o scrisoare a parohului din Lancrăm, Simion Ionașcu, care ruga Consistoriul „drept mângăiere și reazem în adâncile sale bătrâneți să i se dea clericul absolut Nicolae Maniu din Sebeș de capelan, premățând totdeodată și rugarea, ca să se dea zisului clericu și binecuvântarea arhierescă la căsătorie, în carea luând pe nepoata bătrânului paroh, să fie acestuia cu atâta mai aproape cu tot felu de ajutoriu”. Nicolae Maniu era însă și din punctul de vedere al Consistoriului, candidatul ales și pregătit pentru parohia Vințului de Jos, nu pentru cea a Lancrămului¹⁷⁹. În noiembrie 1859 episcopul trebuie să răspundă din nou unei solicitări legate de Nicolae Maniu, care pe lângă binecuvântarea căsătoriei,

¹⁷² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 164/1856, f. 1-2.

¹⁷³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1856, f. 1.

¹⁷⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 166/1856, f. 1.

¹⁷⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 9/1857, f. 1.

¹⁷⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 48/1857, f. 1.

¹⁷⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 278/1858, f. 1r.

¹⁷⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 142/1859, f. 1r.

¹⁷⁹ „Consistoriul ar dori ca să așeze în Lancrăm de Preoți niște indivizi carii au săvârșit școli mai multe, de la cari să se potă aștepta un sporiu mai înaintătoriu, o îmbunătățire a stărei celei triste”, ori „clericul Nicolae Maniu nu este înzestrat cu învățăturile care se cer pentru de a corespunde în chipul arătat”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 161/1859, f. 1.

transmitea și „rugarea de a se hirotoni apoi de preot la Vințu”. Refuzurile repetate ale solicitărilor sale se datorau probabil tocmai lipsei unei pregătiri teologice solide, a unei personalități care nu a reușit să se impună, să-i impresioneze pe dascălii teologi de la Sibiu. Deși fusese recomandat de protopop, în momentul înscrierii la postul vacant al parohiei Vințului, ca dascăl al pruncilor din Pianu de Sus, „binecuvântarea cerută nu i se poate da trebuind mai întâi să fie Dascăl, căci Scaunul Epitropesc astfel urmează în privința tuturor clericilor absoluți, și numia în lipsa cea mai mare se hirotonească unii îndată după absolvare”¹⁸⁰. Nicolae Maniu este nevoit să aștepte încă doi ani până la hirotonirea sa de paroh al Vințului. În noiembrie 1861 administratorul parohial al ințului Moise laslău este „strămutat la Feneșu de paroh definitiv”. Parohia rămâne din nou vacantă și de la Sibiu se cere reîntregirea acesteia cu „un altu preotu”¹⁸¹. De la Sebeș protopopul reamintește episcopului că există un candidat „absolutu clericu Nicolae Maniu”, iar administrator provizoriu, după plecarea grăbită a lui Moise Laslău este numit Ioan Costea, preotul din Sibiueni¹⁸². Din nou Nicolae Maniu întâmpină opoziția Consistoriului, căci se cere „candidație pentru reîntregirea parohiei”¹⁸³. La concursul organizat în 20 iunie 1862 „clericulu Nicolae Maniu au căpătat voturile cele mai multe” și, pus din nou în fața dorinței comunității Vințului, episcopul Șaguna este nevoit să-l accepte chemându-l la Sibiu, după ce se va căsători și apoi „fără întârziere spre a se înfățișa aci spre hirotonire”. Printr-o adresă către protopop, din 13 februarie 1862, episcopul anunțat că „candidatul Nicolae maniu s-au sfințitu în 8 și 9 februaru întru preotu desăvârșitu și încredințându-i-se parohia vacantă din Vințiu de josu, pentru carea sau și provăzut cu gramata arhierescă, se trimite la ale sale”¹⁸⁴.

Activitatea lui Nicolae Maniu în Vințul de jos a fost îndelungată și stabilă¹⁸⁵, încheindu-se doar în ianuarie 1916, în locul său fiind numit Iacob Stănea, „june român de religia greco-orientală din Sibiueni, Teolog, capelan ales de prot[opop] în Vințul de Jos”¹⁸⁶.

Parohia **Inuri** avea la 1864 un singur preot, **Ioan Vlad**, sfințit, hirotosit și înzestrat cu singhelie de episcopul Vasile Moga la 12 ianuarie 1843, alături de care se afla capelanul **Sebastian Dănilă**, hirotosit în 1859, la 20 februarie, de către Episcopul Transilvaniei Andrei Șaguna¹⁸⁷. Tânărul a fost recomandat episcopului pentru studii teologice încă din 1855, când protopopul Tipeiu, verificând reparațiile făcute bisericii din Inuri, constată unele nereguli determinate „mai întâiu de slăbiciunea preotului lor Ioan Vlad care provine din simplitate, precum și lipsa unui bărbat mai harnicu și mai învățat”. Credincioșii ortodocși îl considerau pe învățătorul pruncilor lor, Sebastian Danil, ginere al preotului, drept un bărbat vrednic de a conduce comunitatea¹⁸⁸. La recomandarea protopopului, dascălul urmează cursurile teologice de la Sibiu, căci din 1859 semnează în Registrele parohiei Inuri ca paroh. În iunie 1865 tânărul, de doar 30 de ani moare¹⁸⁹, în lipsa altor candidați, fostul preot **Ioan Vlad** reluându-și atribuțiile către credincioși. În iulie 1867 moare și bătrânul paroh Ioan Vlad¹⁹⁰, locul acestuia fiind luat de **Ilie Cucuian**¹⁹¹, sfințit la 25 septembrie 1867, din 14 octombrie 1867 preot titular în parohia Inuri până în aprilie 1896¹⁹². O altă arondare a determinat trecerea parohiei Inuri la Protopopiatul Bălgradului, în raportul din 1882 și în cel din 1886 nemaifiind consemnată între cele 37 de parohii ale Protopopiatului Ortodox Sebeș.

Locul lui **Mihail Muntean**, parohul **Vurpărului** decedat în decembrie 1857¹⁹³ este luat din 23 februarie 1858 de **Ioan Muntean**¹⁹⁴, hirotosit în ziua de 2 februarie a aceleiași an de Episcopul Andrei

¹⁸⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 193/1859, f. 1r.

¹⁸¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 103/1861, f. 1.

¹⁸² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 103/1861, f. 2.

¹⁸³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 109/1861, f. 1.

¹⁸⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 32/1862, f. 1.

¹⁸⁵ Cu aceleași date, tot fără hirotosie este consemnat în 1882 și 1886, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1886, f. 2v-3r, dos. 488/1886, f. 3v-4r.

¹⁸⁶ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Vințu de Jos, Prot. cununați, reg. 1834/1871-1949, f. 25.

¹⁸⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r. Ioan Vlad era un urmaș al preotului înregistrat în Conscripția preoților din 1805, Avram Vlad, hirotosit în Transilvania, la 1795 (Josan et alii 1996, p. 112).

¹⁸⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 166/1855, f. 1.

¹⁸⁹ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Inuri, Prot. morți, reg. 771/1851-1875, p. 12. Deși semnează ca „paroh”, titulatură cu care este înregistrat și în Protocolul morților la data decesului, anunțul către Consistoriu al protopopului, în aceeași adresă cu informațiile despre decesul preotului din Oarda de sus, îl numește pe Sebastian Danil doar „capelan” al parohiei, ca preot fiind consemnat același Ioan Vlad, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 61/1865, f. 1; Rustoiu 2004, 305.

¹⁹⁰ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Inuri, Prot. morți, reg. 772/1851-1898, p. 14. Nu se menționează vârsta acestuia, iar la cauza decesului se precizează doar „moarte îndătinată”.

¹⁹¹ Născut în Laz, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Inuri, Prot. morți, reg. 772/1851-1898, p. 12.

¹⁹² Date înregistrate pe foaia de titlu a Protocolului morților bisericii Inuri. Activitatea preotului Ilie Cucuian este consemnată și de Gheorghe Cornescu (Cornescu 2003, 106).

¹⁹³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 203/1857, f. 1r-v.

Șaguna. Ioan Muntean era fiul preotului din Oarda de Sus, absolvent al cursurilor clericale de la Sibiu, încheiate în 1851 dată de la care a funcționat ca învățător în satul natal. Postul de paroh al Vurpărului a fost ocupat la recomandarea protopopului, după o scurtă administrare a parohiei de preoții din Blandiana și Pianul de Jos¹⁹⁵. În 1867, supărat că primise canon 4 fl. în urma plângerii protopopului că nu „duce protocoalele matriculare regulat”, după o întârziere de trei zile datorate „creșterii apelor Murășului”, preotul cere altă arondare a parohiei Vurpărului, la Protopopiatul Bălgradului, care este „cu totul aproape și nu este de lipsă ca se treacă peste ape”¹⁹⁶. În 1869 Ioan Muntean se stabilește definitiv la Oarda de Sus, locul său fiind luat pentru o perioadă scurtă de Ioan Costea, iar din 1871 de **Ioan Stanca**, hirotonit de diacon potrivit unei însemnări de pe fila Protocolului botezaților la 13 martie 1871, iar de preot la 14 martie, „care a fostu în aciestu anu sâmbăta și în duminieca a cincea din post și în 21 Martie în ziua de Florii am funcționatu ca preotu în locu”¹⁹⁷. Aceleași date ale hirotonirii sunt consemnate și în Protocoalele parohiale din 1882 și 1886¹⁹⁸. Ioan Stanca a slujit mult comunitatea Vurpărului¹⁹⁹, doar din 1912 fiind consemnat un capelan al bisericii, Victor Stanca, din 1915 paroh, după decesul preotului la vârsta de 76 de ani²⁰⁰.

Comunitatea ortodoxă din **Cârna** îl avea ca preot la 1864 pe **Avram Rotea**, sfințit de episcopul Vasile Moga în 1836. Preotul a primit singhelie de la episcop, dar a pierdut-o - „se io fi luat ungerii în revoluție” - Avram Rotea era și duhovnic al credincioșilor săi, deși protopopul nu avea garanția hirotesirii sale, căci doar „dice se fie [hirotesit]”²⁰¹. Data hirotonirii sale trebuie apropiată sfârșitului anului 1836, probabil noiembrie sau decembrie, pentru că din ianuarie 1837 semnează în Protocolul cununaților, imediat după înregistrarea cununiei sale, săvârșită în 8 noiembrie 1836²⁰². Acuzat și judecat pentru furtul unor cai²⁰³, Avram Rotea își pierde parohia în 1865, în locul său fiind numit pe o perioadă destul de lungă doar un administrator parohial, Nicolae Maniu, înlocuit în 1876 pentru alți doi ani de provizorat de Ioan Stanca, apoi din 1878 de Ioan Armeanu, parohul Șibotului, abia din 1879 credincioșii având un paroh titular, pe **Danil Chirilă**, care slujește până după 1900.

La **Acmariu** slujea **Ioan Armean**, hirotonit de Episcopul Andrei Șaguna în 20 martie 1850. La sfințire a primit singhelie pentru parohia Acmariului, tot atunci fiind și hirotesit²⁰⁴. Parohia era vacantă de doar două luni - 26 ianuarie 1850 -, după decesul parohului Avram Pienar²⁰⁵. Tot din martie 1850, Ioan Armeanu semnează în Registrele de stare civilă ale Acmariului, timp de 18 ani, până în martie 1868, când locul său este luat de **George Radu**²⁰⁶.

Răcătăul îl are consemnat ca paroh în Protocolul parohial din 1864 pe **Avram Medrea**, sfințit de episcopul Vasile Moga la o dată care nu se mai cunoștea, acesta nefiind înzestrat cu singhelie, nici cu darul hirotesiei²⁰⁷. Preotul i-a slujit mult timp pe credincioșii Răcătăului, același preot fiind consemnat în

¹⁹⁴ Mihail Munteanu semnează în Registrul matricol al Vurpărului din 1852 (primul an din care se păstrează înregistrările din Protocolul botezaților Parohiei Ortodoxe Vurpăr în Arhivele Naționale Direcția Județeană Alba, reg. 1233/1852-1880), până la 24 noiembrie 1857. La 1805 era activ în parohia Vurpărului, Nicolae Bența (Josan et alii 1996, 112).

¹⁹⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 203/1857, f. 1r-v, Rustoiu 2004, 277.

¹⁹⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 25/1867, f. 5v.

¹⁹⁷ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Vurpăr, Prot. botezați, reg. 1233/1850-1880, f. 54.

¹⁹⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, 488/1886.

¹⁹⁹ În mai 1894 preotul Ioan Stanca și învățătorul Teodor Tomescu din Vurpăr sunt cercetați pentru o adresă locală de solidaritate cu cauza memorandistă (Josan et alii 1996, 271).

²⁰⁰ Cauza morții: „mers de foale”, cel care consemnează decesul în registru este protopopul Ioan Teculescu, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Vurpăr, Prot. morți, reg. 1234/1874-1919, f. 115v-116. S-a născut la 1839, a fost deci hirotonit la 32 de ani.

²⁰¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

²⁰² ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Blandiana, Prot. cununați, reg. 2011/1798-1900, f. 12. Alți preoți semnatari ai Protocolului cununaților până la Avram Rotea au fost Ioan Stoian (1798-1822), consemnat și în Conscripția preoților din 1805 ca fiind hirotesit în Transilvania la 1787 (Josan et alii 1996, p. 113) și Ioan Anghel (1822-1835).

²⁰³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 101/1870, f. 1-2.

²⁰⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

²⁰⁵ „Avram Pienar parohul din Acmariu” avea la data decesului 48 de ani, 4 luni și 3 zile, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Acmariu, Prot. morți, reg. 2018/1814-1899, p. 33. A fost preot al localității din 1832, succedându-i lui George Pienar - același consemnat la 1805, ca George Paenor”, sfințit la Arad (Josan et alii 1996, 112), preot și în decembrie 1814 - anul în care încep consemnările din Protocolul morților - și lui Ioan Rădoi, slujitor al bisericii doar pentru un an, 1831-1832. În Protocolul cununaților bisericii din Blandiana, păstrat de la anul 1799 semnează „Popa Toma la satu Acmariu”, reg. 2011/1798-1900, f. 3.

²⁰⁶ În Protocolul parohial din 1882 Acmariul nu mai este consemnat. Parohia nu era una atractivă din punctul de vedere al venitelor preoțești, în Registrele matricole semnăturile preoților se schimbă după cel mult patru ani, lui George Radu urmându-i ca administratori din 1875 Nicolae Suci, apoi Ioan Tenescu (1876-1879), Nicolae Maniu (1879-1880), din nou Ioan Tenescu pentru doi ani, apoi din decembrie 1883, până în mai 1887, Lazăr Frâncu. Doar din 1887 Acmariul găsește un preot titular - Ioan Suci - activ și după 1899.

²⁰⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r. Conscripția preoților ortodocși din Episcopia Transilvaniei înregistrează la 1805 activitatea a 7 preoți în Răcătău, patru dintre ei hirotoniți în Țara Românească, în același an 1760: Moise Popovici, Ieremie Popovici, Crăciun Braga, Teodor Ștefănuț, unul sfințit la 1791 în Transilvania, Savu Popovici, iar doi la Arad,

Protocolul parohial din 1882²⁰⁸. În aprilie 1886 protopopul Sebeșului anunță Consistoriului decesul preotului Avram Medrea²⁰⁹ și numirea unui administrator parohial în persoana parohului din Vințu de Jos, Nicolae Maniu, „în lipsa altor preoți mai apropiați de vacanta parohie”²¹⁰.

Parohia ortodoxă **Sărăcsău** avea la 1864 un singur preot, **Ioan Radu**, hirotonit și hirotesit la 31 mai 1828 de Episcopul Vasile Moga. Preotul își păstrase la 1864 singhelia primită la sfințire²¹¹. În mai 1866, la vârsta de 58 de ani Ioan Radu moare²¹², lăsând mica comunitate fără mângâierea unui preot titular. Parohia vacantă era greu de întregit, din pricina reliefului potrivit, satul fiind așezat „parte în dreapta Murășului, cu hotari foarte puținu, precum și parte pe niște coste deluroase”, dar și a sărăciei credincioșilor ori a unui candidat ridicat din mijlocul lor, doar veniturile scăzute produse din administrarea parohiei nefiindu-i suficiente pentru a-i asigura traiul²¹³. Protopopul considera ca oportună amânarea organizării concursului pentru ocuparea postului de paroh pentru un timp mai favorabil, amânare acceptată de Episcopul de la Sibiu, atâta timp cât „administratorul de la Acmaru va mulțumi poporul, altu cum se va vedea nevioitu a întregi acea parohie”²¹⁴. Creștinii din Sărăcsău nu sunt mulțumiți cu administratorul lor, dorindu-și un preot titular, recomandându-l pe dascălul lor Tit Frâncu. Lipsit de cursurile clericale necesare ocupării postului de paroh, chiar clasele gimnaziale fiind insuficiente – doar una, în loc de patru – dascălul nu este susținut de protopop, nici de Consistoriul de la Sibiu²¹⁵. Un candidat corespunzător trebuia totuși găsit în condițiile în care 10 familii trecuseră la unire, iar altele amenințau cu părăsirea bisericii ortodoxe, în lipsa unui preot titular.

În 20 decembrie 1866 comitetul parohial al bisericii din Sărăcsău se întrunește în sedință pentru alegerea unui aspirant la postul vacant. Trei candidați s-au prezentat la concurs, obștea înclinând – „cu majoritate de voturi” – spre Iosif Calimanu, „cleric absolut din Homorod”, localitate situată la doar 4,5 km. de Sărăcsău²¹⁶. Credincioșii îl anunță pe protopop în legătură cu alegerea preotului, rugându-l să intervină la mitropolit pentru hirotonirea acestuia. „Noi subscrișii locuitori din parohia Seracseu ne-am învoitu a primi de candidatu pe tinărulu Iosifu Caliman, fiulu parohului Ioachim Calimanu din Homorodu, noi l-am cercatu îndeajunsu și ne aflămu îndestulați cu numitulu tineru. Prin aceasta umilitu ne rugămu ca câtu mai cu grabă se capătăm mângâiere, că altumintrea poporulu nostru fără de păstoriu e răpitu...”²¹⁷. Mulțumit de parohie – „amu observatu numita parohie și suntu îndestulătoriu”²¹⁸ – Iosif Calimanu cere protopopului – chiar înainte de întrunirea sinodului parohial – să mijlocească pe lângă arhiepiscopul pentru a-și ocupa postul. La o lună de la întrunirea sinodului, protopopul trimite o scrisoare la Sibiu, în care expune succint situația parohiei Sărăcsăului, accentuând necesitatea titularizării candidatului ales de obște: „Creștinii noștrii din comuna Sărăcsău de un timp încoace în deosebite rânduri me poftiră a eși în facia locului și a face candidațiune de preot pentru vacanta loru parohie, spunendu cum că sunt espuși pericolului de a perde din fiii bisericei prin necentenitele momete ale preotului unit din locu. Considerându aceasta am conchiemat sinodulu parohiale pe 20 Decemvre 1866, am săvârșit candidațiunea cu concurenți clerici, al căruia rezultat din alăturatulu cu umiliță protocolu Te vei îndura a videa. Îndresnescu dreptu aceea a comenda lucrulu acesta arhieriecei priviri cu rugare se Te înduri a hirotoni pre alesulu clericu și așa pune capet tânguirilor la care e espusu acelu poporu”²¹⁹. Răspunsul pozitiv al arhierelui sosește abia în 4 februarie 1867, Iosif Calimanu fiind chemat pentru „hirotonire întru preotu” la Sibiu, „pregătitu cu cele de lipsă”²²⁰. Doar opt ani a slujit Iosif Calimanu parohia Sărăcsăului²²¹, lui succedându-i Petru Maniu, doar pentru perioada ianuarie 1876-ianuarie 1877, apoi din 1878, I. Penescu, care părăsește parohia în 1883. În raportul din 1882 Sărăcsăul nu mai este

Simion Micle și Mihail Popovici, în 1800, respectiv 1804 (Josan et ali 1996, 114). Starea precară a Registrelor matricole ale Par. Ort. Răcățiu, păstrate la ANDJA din anul 1815 (reg. 2015) nu a permis studierea acestora pentru reîntregirea listei preoților .

²⁰⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4r

²⁰⁹ Decedat la 16 martie, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 131/1886, f. 2.

²¹⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 131/1886, f. 1.

²¹¹ Nr. 276/1828, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 2v-3r.

²¹² ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Sărăcsău, Prot. morți, reg. 2419/1849-1950, f. 7, cauza morții: „firească”, preot îngropător a fost Ioan Armean din Acmaru.

²¹³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 53/1866, f. 1.

²¹⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 55/1866, f. 1, Rustoiu 2004, 285.

²¹⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 92/1866, f. 1.

²¹⁶ Ceilalți candidați au fost Ioan Cușiuța din Sebeș și George Radu din Tărtăria, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 32/1867, f. 1; din luna ianuarie 1867 semnează deja în Protocolul morților, reg. 2419/1849-1950, nefilat.

²¹⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 3/1867, f. 4.

²¹⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 3/1867, f. 3.

²¹⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 3/1867, f. 2.

²²⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 29/1867, f. 1.

²²¹ Ultima semnătură în Protocolul morților, ianuarie 1874.

consemnat printre parohiile din Protopopiatul Ortodox Sebeș, informațiile despre succesiunea preoților sau a administratorilor parohiali fiind furnizate doar de semnăturile din Registrele matricole²²².

În **Oarda de Sus** raportul protopopiatului pe anii 1863/1864 înregistrează doi preoți activi, hirotoniți de episcopul Vasile Moga, **Ioan Muntean** la 17 mai 1832 și **Simion Moldovan** în 1836²²³. Amândoi preoții au fost înzestrați de episcop cu singhelie, dar doar unul dintre ei o mai păstra, lui Simion Moldovan fiindu-i luată „de unguri în revoluție”. Fiecare preot a primit la „sântire” și rugăciunea duhovniciei²²⁴. Doi preoți funcționau în 1849, căci în Registrele matricole păstrate de la 1849 se consemnează pe fila de gardă: „Maiu 1849. Prăpădindu-să protocoalele inducerea lor la scaunul protopopescu spre cercetare viind unguri[i] au datu focu la casa dânsului și au arsu de împreună cu protocoalele. De atunci încoace însemnarea morților s-au descrisu din numita mai susu lună și annu carii s-au rezolvat de noi în acest protocol, la annu 1850”²²⁵. La un an de la consemnarea preoților în raport, în iunie 1865, Simion Moldovan moare. Preotul, în vârstă de 63 de ani a fost „grijit sufletește”, fiind înmormântat de confratele său Ioan Muntean²²⁶ care a administrat pentru o perioadă scurtă – 4 ani – a doua parohie vacantă²²⁷.

În ianuarie 1871 Consistoriul de la Sibiu, anunță Protopopiatul din Sebeș în legătura cu rugămintea credincioșilor din Oarda de Sus „de a se substitui în locul betrânului lor preotiu Ioanu Munteanu, carele nu mai este în stare de a satisface datoriențelor sale preoțesci după cum se cuvine, fiulu acestuia Ioanu Munteanu, fostulu parochu în comuna Vurperu, iar acum aflătoriu în comuna lor. Și aceasta cu atâta mai vârtosu, cu cât preotulu celu teneru de acolo George Munteanu, deși n-au fost preoțitu de capelan lenga batrânulu preotu menționatu, totuși la cererea poporului au administratu parochia a 2-a de acolo, devenită vacantă în urma repausării parochului Simeonu”²²⁸. Consistoriul nu acceptă mutarea lui Ioan Muntean din Vurpăr, în Oarda de Sus, deși în Registrele matricole ale parohiei Oarda începând din februarie 1870, Ioan Muntean junior este cel care semnează alături de George Muntean, probabil doar în locul tatălui său²²⁹.

Ioan Muntean senior moare în septembrie 1879²³⁰. În scrisoarea prin care se anunță decesul preotului, protopopul consemnează: ”parohia fiind dintre acelea ce cade sub reducere, s-au concrediut capelanului George Munteanu cu aceea ca amesurat dispușățiunilor se dea în un an de zile, jumătate din venitele parohiei veduvei remase”²³¹. Consistoriul de la Sibiu este de acord cu numirea capelanului, dar cere amănunte despre situația acestuia, „cându s-a asiedatu în Oarda de Susu? Și așediarea lui cum au urmatu? Prin alegerea sinodului seu s-au orenduitu preotulu repusat numai ad personam?”²³². În adresa Consistoriului din 13 ianuarie 1871, se menționase că George Munteanu a fost numit capelan prin voința credincioșilor, iar în raportul protopopiatului din 1882 că acesta a fost hirotonit capelan de Episcopul Șaguna în 1869. Tânărul nu avea la 1882 nici singhelie, nici hirotesia, deși la acea dată era titular al parohiei rămasă vacantă după moartea lui Ioan Muntean

Raportul protopopiatului îl menționează la 1882, alături de preotul George Muntean, pe Ioan Muntean, fostul preot din Vurpăr „hirotonit la 1856 de Escelenția Sa Andrei baron de Șaguna”, care l-a înzestrat cu singhelie. Preotul care „dice se fie hirotosit la sântire” ocupa doar postul de capelan²³³, pentru ca la 1886 să fie consemnat ca preot titular al parohiei²³⁴. Împreună, cei doi semnează în Registrele Matricole până în 1904²³⁵.

Limba, împreună cu filia **Ciugud** aveau un singur preot, pe **Clement Munteanu**, sfințit de Vasile Moga la 1842. Singhelia nu o mai avea căci „dice se i-o fi luat unguri[i] în revoluție. La sfințire Clement Muntean a primit și duhovnicia”²³⁶. Anul hirotonirii a fost probabil cel consemnat în Protocolul parohial, căci

²²² Lazăr Frâncu (1883-1903), Nicolae Maniu (1903-1906), Vasile Henția (1906-1913), Nicolae Cadar (1915—1924).

²²³ Doi preoți erau activi și la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, Georgie Jibotian, sfințit în Transilvania la 1772 și Samoilă Moldovan, la Buda, în 1781 (Josan et ali 1996, 113).

²²⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4.

²²⁵ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Oarda de Sus, Prot. morți, reg. 921/ 1850-1906.

²²⁶ Cauza decesului: ”moarte firească”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Oarda de Sus, Prot. morți, reg. 921/ 1850-1906, p. 30. Data morții sale este consemnată și pe prima filă a registrului.

²²⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 61/1865, f. 1.

²²⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 9/1871, f. 1.

²²⁹ Caracterele chirilice sunt înlocuite cu cele latine. Cei doi - George și Ioan Muntean - semnează doar cu inițiala numelui de botez.

²³⁰ Situație consemnată în raportul protopopiatului din 1882, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 2v-3r.

²³¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 188/1879, f. 1.

²³² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 210/1879, f. 1.

²³³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 2v-3.

²³⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 5v-6.

²³⁵ Ultimul an din care s-au păstrat înregistrările preoților în Registrele parohiei păstrate în Colecția Registre de stare civilă din cadrul Arhivelor Naționale, Direcția Județeană Alba.

²³⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4.

din 1843 semnează în Registrele matricole²³⁷, în locul lui **Ioan Muntean și Simion Popovici**,²³⁸ antecesorii săi. Preotul Clement Muntean este consemnat și în Protocoalele parohiale din anii 1882 și 1886, ca singur slujitor al ortodocșilor din Limba și Ciugud²³⁹, activitatea sa încheindu-se doar datorită „slăbiciunii de bătrânețe” care a dus la decesul preotului în octombrie 1901, la vârsta de 80 de ani²⁴⁰.

La data întocmirii raportului protopopiatului, parohia **Drâmbar** a fost consemnată ca fiind vacantă. Date puține asupra slujitorilor altarului din această localitate aflăm din alte surse²⁴¹, corespondența protopop - episcop referitoare la situația creată de vacanța parohiei și din Registrele de stare civilă păstrate începând cu anul 1815. Primul preot care semnează în aceste registre este **Dumitru Magda**, la început administrator, apoi titular al parohiei. Într-o înregistrare din Protocolul botezaților, preotul intercalează la fila cu cei botezați în 1815 și botezul propriului său fiu, născut și botezat în aprilie 1814. Părinții sunt consemnați „Dumitru Magda popa”, iar la rubrica preotului semnează - „Dumitru Magada nămeznic paroch Drâmbariu”²⁴². Ultima însemnare a lui Dumitru Magda este din februarie 1821. Urmașul său este **Ioan Stanciu**, care consemnează pe fila Protocolului botezaților „1822 la Blagoveștenii m-au hirotonit preot pre mine Ioan Stanciu din Drâmbariu și am început a scrie la protocoale”²⁴³. Ioan Stanciu funcționează în parohie timp de 31 de ani. La 20 noiembrie 1853 în Protocolul morților este înregistrat decesul „preotului local Ioan Stanciu”, în vârstă de 52 de ani, 4 luni și 8 zile²⁴⁴. Un titular al parohiei a fost găsit după o perioadă de mai bine de un an, fiul lui Ioan Stanciu, **Timotei Stanciu**, semnând în Registrele matricole din aprilie 1855. Moartea timpurie a preotului, la doar 33 de ani, în aprilie 1859²⁴⁵ a lăsat parohia pentru o perioadă de 6 ani, în administrarea preotului Hăpriei, Iosif Lobonț²⁴⁶. La 1859 protopopul Sebeșului s-a aflat în imposibilitatea recomandării unui candidat pentru postul de paroh al Drâmbarului, în localitate negăsind „nici un bărbat pregătit cu cele de lipsă”. Situația era complicată și de stare precară a parohiei, „una dintre cele mai slăbuțe” din punctul de vedere al venitelor preoțești²⁴⁷. Între 1862-865, la Sibiu, la Institutul clerical al diecesei greco-răsăritene din Ardeal se afla un tânăr născut în Drâmbar, Ioan Magda, absolvent al celor trei ani de studii cu calificativul „a I-a cu Eminentia”, cu o „purtare morală de laudă” și cu „silință în cercetarea școalei și a bisericii îndestulătoria pe deplin”²⁴⁸. În 1865, comitetul parohial din Drâmbar, cu „unanimitate de voturi” îl alege preot dintre trei candidați pe Ioan Magda²⁴⁹. Prima sa însemnare din Protocolul botezaților se referă la data preluării funcției: „În anul 1865 Octomvrie în 21 amu primitu chirotonirea de Diaconu și în 22 alu aceleia luni de preotu, eu Ioan Magda fi[i]ndu de 23 de ani cându amu începutu a funcționa ca Preotu în 31 octomvrie, adeca în Domenica a 24 a după Rusalii”²⁵⁰. Hirotonirea a fost anunțată de episcop împreună cu recomandările obișnuite, protopopului de Sebeș:

„Prea Cinstite Părinte Protopope!

Candidatul la preoția și clericulu absolutu Ioannu Magdea s-a sântitu de Diaconu în 21 și în 22 Octobre a. c. de preotu desăvârșitu și se orânduiesce de parochu în parochia din Drâmbariu cu hramulu născerei „Născătorei de D[umne]diu” și să admite la cele ale sale. Aceasta se aduce la cunoștința Prea Cinstiei Tale, cu aceea ca introducându pre nou sântitululu în parochia susu pomenita se lu îndatorezi a se

²³⁷ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Limba, Prot. cununați, reg. 820/1818-1882, f. 8.

²³⁸ La 1805 era activ doar Pantelimon Popovici, sfințit în Transilvania, la 1789 (Josan et alii 1996, 112).

²³⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4, dos. 488/1886, f. 3v-4r.

²⁴⁰ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Limba, Prot. morți, reg. 824/1882-1926, f. 45. În noiembrie 1903 parohia vacantă a fost ocupată de Zaharie Mihălțan (f. 48).

²⁴¹ Conscriptia preoților Episcopiei Transilvaniei din anul 1805 îl înregistrează pe Dimitrie Magda, sfințit la Buda în 1781 (Josan et alii 1996, 112).

²⁴² La rubrica „Reflecșiuni”, s-a consemnat și asistența medicului – „doftoriul venit”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Drâmbar, Prot. botezați, reg. 691/1815-1872, f. 2.

²⁴³ Însemnarea lui Ioan Stanciu urmează în rândul următor verificării anuale efectuate de protopopul Bălgradului George Popovici. Nu a fost consemnat și prin cine a fost hirotonit. (ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Drâmbar, Prot. botezați, reg. 691/1815-1872, f. 11). Urmărind aceste verificări, abia din 1827 este consemnată semnătura protopopului Sebeșului, Zaharie Moga, probabil doar din acesta an parohia trecând din jurisdicția Protopopiatului Bălgradului, în cea a Sebeșului.

²⁴⁴ De „moarte firească”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Drâmbar, Prot. morți, reg. 692/1831-1895, f. 29. A fost hirotonit devreme, la doar 21 de ani.

²⁴⁵ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Drâmbar, Prot. morți, reg. 692/1831-1895, f. 33.

²⁴⁶ De la preotul Hăpriei s-a păstrat în fondul protopopiatului Ortodox Sebeș și un inventar al bisericii de lemn a Drâmbarului (RUSTOIU 2004, 299-300).

²⁴⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 102/1859, f. 1.

²⁴⁸ Testimoniile clericale ale lui Dumitru Magda, de pe cei trei ani de studii se păstrează în Fondul Parohiei Ortodoxe Drâmbar al ANDJA, acte inventariate, dos. 1/1863, 1/1864, 1/1865.

²⁴⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 94/1865, f. 1-2.

²⁵⁰ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Drâmbar, Prot. botezați, reg. 691/1815-1872, f. 82. Ioan Magda s-a născut în 4 iulie 1842, părinții săi au fost Magda Dumitru și Eva. Sub numele pruncului, ulterior s-a consemnat „Preotu Drâmbarului”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Drâmbar, Prot. botezați, reg. 691/1815-1872, f. 45.

purta întru tote conformulu chiamarei sale preoțești și jurământului ce l-a depusu la primirea acestei S. Taine a preoției. Mai departe se se însărcineze nou sântitul a se deprinde cu citirea S. Scripturi și a altoru cărți ale S. S. Părinți cu deosebire scrierea S. Ioan Gură de Auru despre preoția, din carea mai lămuritu va putea cunoște însemnătatea chiamarei sale preoțești”²⁵¹.

În Protocolul parohial din 1881-1882, anul hirotonirii este eronat consemnat 1862: preotul „Ioan Magdea” a fost hirotonit la „22/10 1862, de Escelenția sa, And[rei] B[aron] de Șaguna”, care l-a înzestrat cu singhelie. Nu a fost hirotesit, nici atunci, din cauza vârstei necorespunzătoare, dar nici mai târziu²⁵².

La **Hăpria** slujea conform informațiilor din Protocolul parohial pe anii 1863-1864, **Iosif Lobonț**²⁵³. Preotul a fost hirotonit la 1 septembrie 1840 de episcopul Vasile Moga. Nu a primit atunci, nici mai târziu darul duhovniciei, dar avea singhelia eliberată de același episcop²⁵⁴.

Parohia ortodoxă a **Berghinului** era păstorită la 1864 de părintele **Nicolae Novacu**, hirotonit de Episcopul Vasile Moga la 21 august 1836, care l-a înzestrat cu singhelie și l-a hirotesit la sfințire²⁵⁵. Probabil Nicolae Novacu a murit imediat după întocmirea raportului, căci preotul din Berghin, alături de cel din Vingard a fost numit de protopopul Sebeșului administrator al parohiei din Ohaba²⁵⁶. Cel care semnează în Registrele matricole ale Ohabei este **Alexandru Patachi**, preotul filiei **Colibi** a Berghinului, menționat în raportul din 1864, ca fiind hirotonit în 13 decembrie 1852 de către Episcopul Andrei Șaguna. În raportul protopopiatului din 1882, Alexandru Patachi este capelan al ambelor parohii – Berghin și Colibi²⁵⁷, parohia Berghinului preluând-o probabil imediat după moartea lui Nicolae Novacu²⁵⁸.

În 1881, credincioșii din Berghin și filia Colibi, cer primirea fiului preotului lor, Ioan Patachi - la cursul teologic de la Sibiu, pentru a-l putea înlocui pe „neputinciosul lor paroh”. Protopopul însuși susține dorința obștei, existând „temerea de totală înstrăinare a poporului de biserica noastră”. Din 1882, relatează protopopul, preotul din Berghin, „din cauza debilității abea le mai săvârșește din când în când [credincioșilor] sfânta liturghie și alte funcțiuni”. Trimiterea tânărului Patachi la Sibiu, era necesară, căci parohia era săracă, neavând nici casă parohială, nici porție canonică. În plus ortodocșii erau „înconjurați de parohii streine”. Timp de doi ani, cu acceptul Consistoriului de la Sibiu s-au organizat două concursuri pentru ocuparea unui post de capelan, dar nici un candidat nu a dorit această parohie²⁵⁹. În 2 martie 1884, preotul Alexandru Patachi moare și Comitetul parohial întrunit la 4 martie decide și roagă Consistoriul arhidiecezan pentru primirea lui Ioan Patachi „la cursul clerical estraordinariu spre a se pregăti entru depunerea examenului de cualificațiune preoțesc și în modul acesta de a scăpa de fatala pozițiune care au dus la timpuria și prevezuta morte a preotului lor”. Protopopul l-a numit ca administrator al Berghinului pe preotul din Daia, deși depărtarea acestuia de Berghin era de o oră și jumătate, din „lipsa altor preoți mai din apropiere”. Consistoriul de la Sibiu este rugat a lua în serioasă și grabnică considerare împrejurarea critică la care au ajuns creștinii noștrii de aici prin perderea preotului lor în timp așa de nepotrivit și a-i mângăia până nu este târziu²⁶⁰.

În 1884 creștinii din Colibi, cer numirea unui administrator al parohiei vacante, nominalizându-l pe Ioan Pop din Beșinău (Micești), bazându-și cererea pe apropierea geografică a celor două localități și consolidarea credinței comunității căci „cu tote că nu este din tractulu nostru, pentru că este atâta îndeapropiere încâtu mai ca și când ar fi în comuna noastră. Deci deacă ni s-ar da unu altu administratoru, din depărtare, atunci suntemu mai rătăciți ca până acuma, căci până acuma au muritu forte mulți care nu au

²⁵¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 99/1865, f. 1.

²⁵² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4. Data hirotonirii este reconfirmată de actul semnat de Ioan Mețianu în 1899, prin care arată „că parohul nostru Ioan Magda din Drâmbariu, după datele aflătoare în arhivul consistoriului arhidiecezan, încă la 22 Octombrie 1865 a fost chirotonit întru presbiter și într-una cu acesta instituit de paroh în mai sus numita comună Drâmbariu din tractul presbiterial al Albei Iulia, unde funcționează de present ca paroh definitiv”, ANDJA, Par. Ort. Drâmbar, acte inv., dos. 1/1899, f. 3.

²⁵³ Din familia acestuia au fost activi în parohia Hăpriei la 1805 preoții Petru Lobonț, sfințit în Transilvania la 1762 și Vasile Lobonț, hirotonit mai târziu, la Arad, în 1802 (Josan et alii 1996, 113).

²⁵⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4. Colecția registre de stare civilă din cadrul Arhivelor Naționale Direcția Județeană Alba, nu adăpostește Registrele matricole ale Parohiei Ortodoxe Hăpria. Un preot din aceeași familie – Avram Novac - este menționat în conscripția preoților neuniți ai Transilvaniei din 1767 (Josan et alii 1996, 105).

²⁵⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4. Nicolae Novacu a fost succesorul lui Georgie Novacu, înregistrat în conscripția preoților din 1805, ca preot al ortodocșilor Berghinului, hirotonit la 1786, în Transilvania (Josan et alii 1996, 112).

²⁵⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 146/1864, f. 1; nu se specifică numele celor doi preoți, iar în Registrele matricole ale Ohabei nu înregistrează botezuri, cununii și decese, decât preotul Vingardului.

²⁵⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4.

²⁵⁸ Preotul Nicolae Novacu este consemnat ca fiind activ în Protocolul parohial pe anii 1863-1864, deși în Registrele matricole ale parohiei, comune Berghin - Colibi păstrate de la anul 1861, semnează din martie 1861 doar Alexandru Patachi.

²⁵⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 89/1884, f. 1r.

²⁶⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 89/1884, f. 1v.

fost împărtașiți cu sântele taine”²⁶¹. Rugarea comunității este ascultată, protopopul numind în martie 1884 doi administratori la Colibi, preotul din Beșinău, din Protopopiatul Mercurei și cel din Mihălț, din Protopopiatul Albei Iulii²⁶². Din octombrie 1884 parohia Berghinului, dar și cea a Colibiului a fost preluată de **Ioan Patachi**, după absolvirea cursurilor extraordinare de la Sibiu²⁶³, tânărul preot semnând în Registrele matricole comune ale Berghinului și Colibiului până în ianuarie 1908.

Parohia Ortodoxă **Daia** avea la 1864 doi preoți înaintați în vârstă, **George Chișbacu** și **George Ciuca**, ambii hirotoniți de episcopul Vasile Moga și fără singhelii. Doar George Chișbacu putea să spovedească, celălalt preot nefiind hirotesit²⁶⁴. George Ciucă moare în iunie 1872 lăsând administrarea parohiei în mâinile lui George Chișbacu, preot de care protopopul nu era deloc mulțumit căci „prelengă aceea că avea puțină calificațiune, mai este dedat și spre patima beției și naintat în ani”, astfel încât lăsase, cât timp colegul său trăise, treburile parohiei sale în grija acestuia. Nu exista așadar posibilitatea întreținerii a două parohii cu suflute numeroase și fără tăria menținerii credinței²⁶⁵. Cu greu este găsit un titular al parohiei vacante și deși reîntregirea era urgentă, protopopul îl recomandă pe fiul fostului paroh - Ioan Ciuca - absolvent a trei clase gimnaziale la Blaj, pentru cursurile teologice de trei ani²⁶⁶ de la Sibiu²⁶⁷. Dacă au fost urmate sau nu aceste cursuri de Ioan Ciuca nu știm, oricum ele nu au avut ca finalitate ocuparea parohiei din satul natal, pe care se titularizează din 1874 **Eustatie Cib**, hirotonit în 11 martie 1874 de Episcopul Ioan Popasu. Tânărul preot, care a preluat imediat parohia din Daia²⁶⁸ nu a primit singhelie, nici nu a fost hirotesit²⁶⁹. A doua parohie rămasă vacantă din 1883, după decesul lui George Chișbacu²⁷⁰, nu era ocupată nici la 1886²⁷¹.

În raportul protopopiatului din 1863-64, parohia **Ohaba** este consemnată la fiind vacantă²⁷². În lipsa informațiilor interesante ce ar fi trebuit cuprinse în raport, legate de data hirotonirii și de obținerea dreptului de duhovnic ale preotului activ până la 1864, alte date le aflăm din Registrele de stare civilă. În 1851, anul cu cele mai vechi înregistrări, **Nicolae Moldovan** era preot al Ohabei²⁷³. Moartea preotului Nicolae Moldovan nu este consemnată în Protocolul morților parohiei din Ohaba. Din adresa trimisă de protopop Consistoriului de la Sibiu, prin care se anunța moartea preotului, instituirea unui administrator în persoana preotului din Berghin, **Alexandru Patachi**²⁷⁴ și încheierea inventarului bisericii, aflăm că preotul a murit la începutul lunii aprilie 1864, lăsând în urmă o familie numeroasă, lipsită de ajutor²⁷⁵. La fila din Protocolul Morților, unde decesul preotului ar fi trebuit înregistrat, fiul lui Nicolae Moldovan, urmașul acestuia în taina preoției a lăsat o însemnare târzie, datată 1908, referitoare la momentele preluării funcției preoțești din satul natal:

„Tatăl meu Nicolae Moldovan au morit în anul 1864, prin Martie, apoi Alexandru Patacky au administrat parohia Ohaba, până în anul 1868, martie, Alexandru Patacky paroh gr. oriental în Berghin, apoi din aprilie 1868 au funcționat Ioan Moldovan, fiul fostului paroh Nicolae Moldovan, care a reposat la anul 1864 prin martie. Subsemnatul, după un interval de 40 de ani mi-am luat un capelan, adeca nepoata mea

²⁶¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 89/1884, f. 2r-v. Scrisoarea a fost semnată în numele credincioșilor de judele Vasile Mihălțan și episcopii Nicolae Coman și Ioan Cristea.

²⁶² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 89/1884, f. 1v.

²⁶³ „Tinerul Ivan Patachi Văleanu a se presenta numaidecât aici, pregătit cu cele de lipsă, spre a intra într-un curs clerical extraordinariu, la care va fi îndreptat”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 119/1884, f. 1.

²⁶⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4. Amândoi proveneau din familii de preoți, „Ioan Krizbak” fiind menționat în 1805 ca fiind activ în parohia ortodoxă din Daia – hirotonit la 1772, în Transilvania -, alături de care se afla George Ciuca, sfințit la Arad, în 1800 (Josan et ali 1996, 113).

²⁶⁵ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 93/1872, f. 1.

²⁶⁶ PĂCURARIU 1997, 370.

²⁶⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 117/1872, f. 1.

²⁶⁸ Semnează în Protocolul botezaților din noiembrie 1874, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Daia, Prot. botezați, reg. 2488/1861-1893, p. 70.

²⁶⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4.

²⁷⁰ Ultima sa semnătură în Protocolul botezaților este din iunie 1883, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Daia, Prot. botezați, reg. 2488/1861-1893, p. 65.

²⁷¹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 1v. Până la 1893, Eustatie Cib este singurul paroh care înregistrează botezul pruncilor ortodocși din Daia în Protocolul botezaților.

²⁷² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4.

²⁷³ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Ohaba, Prot. morți, reg. 2295/1850-1890, p. 1-2. La 1805 era activ în Ohaba Andrei Cazan, sfințit la Arad, în 1801 (Josan et ali 1996, 111).

²⁷⁴ Alexandru Patachi este cel care consemnează în Protoacoalele parohiei Ohaba, botezurile cununii și decesele din perioada vacanței parohiei, din mai 1864, până în aprilie 1868.

²⁷⁵ ANDJA, Prot. Ortodox Sebeș, acte înregistrate, dos. 47/1864, f. 1; Numirea unui succesor a fost dificilă din cauza susținerii de către comunitate a fiului fostului paroh, foarte tânăr și neșcolit în ale teologiei, perioada de 4 ani necesară pregătirii acestuia însemnând mici dezbinări în cadrul comunității Ohabei, rezolvate în final în favoarea lui Ioan Moldovan (Rustoiu 2004, 281-283).

Maria s-au măritat după Eugen Imbărus teolog, din cetatea Sibiu și așa apoi am funcționat amândoi. Ohaba în 27 Septembrie 1908²⁷⁶.

În Protocolul parohial din anii 1881-1882, hirotonirea preotului Ohabei, Ioan Moldovan este consemnată ca având loc în 10 martie 1862²⁷⁷, nu 1868, dată consemnată de preot în Protocolul morților și confirmată de documentele referitoare la necesitatea numirii unui preot titular în parohia rămasă vacantă din 1864²⁷⁸. Tânărul preot nu a primit atunci de la Episcopul Șaguna decât singhelia, nu și hirotesia, pentru a-și putea spovedi credincioșii²⁷⁹.

În parohia ortodoxă a **Vingardului**, pentru cei 1134 de credincioși slujea preotul **Ioan Mihălțan**, sfințit și hirotosit la 2 februarie 1857 de Episcopul Transilvaniei care l-a înzestrat cu singhelie pentru parohia Vingardului²⁸⁰. Ioan Mihălțan luase locul parohului **George Creițaru**, decedat la 13 ianuarie 1857²⁸¹, după o perioadă de doar trei săptămâni – timp în care parohia trebuia administrată de preoții din Daia, la recomandarea protopopului Sebeșului Ioan Tipeiu. La data decesului preotului titular, Ioan Mihălțan era dascăl al pruncilor din Vingard, având deja absolvite „pre lângă studiile gimnaziale” și „cursul teologice”. Învățătorul era dorit de întreaga comunitate a ortodocșilor, pentru că „s-au purtat cu totu cuviința căutându de sânta biserică și de slujba sa”²⁸². Scrisoarea episcopului prin care se anunță protopopului hirotonirea, confirmă starea de lucruri din parohie:

„Prea cinstite Părinte Protopope!

La relația prea cinstiei tale dato 19 Ianuarie a. c. No. Prot. 10 în privința parohiei din Vingardu devenite ca vaduvie prin mormea P. Georgie Creițaru, și se rescrie, că în văduvita parohie, la cererea poporului s-au așezatu candidatul de acolo Ioan Mihălțanu, care s-au și sfințitu Diaconu în 27 Ianuarie, iară preotu desăvârșitu în 2 Februari a. c. Deci înzestrându-se cu singelia pe parohia din Vingardu cea văduvită se trâmte la ale sale; eară Prea Cinstai ta vei fi îndatoratu a-l introduce în Parohia numită, și a fi cu privegiare, ca preotul acesta tineru să se porte în tote după cuviința și amesuratu legilor bisericesci și cu deosebire, ca pentru covârșirea lui de mai departe să se îndeletnicească cu cetirea sfintelor scripturi și a altor cărți folositoare”²⁸³.

Același preot va sluji în Vingard și în 1882²⁸⁴, din 1883²⁸⁵ luându-i locul ca administrator al parohiei Ioan Moldovan din Ohaba²⁸⁶, apoi ca paroh titular **Ioan Puntean**, fostul învățător al pruncilor din Vingard²⁸⁷, hirotonit la 13 noiembrie 1885 de Miron Romanul, fără singhelie, dar „hirotosit la sântire”²⁸⁸.

²⁷⁶ ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Ohaba, Prot. morți, reg. 2295/1850-1890, p. 21-24.

²⁷⁷ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4r.

²⁷⁸ Aceeași dată a hirotonirii, 10 martie 1862 este consemnată și în Protocolul parohial din 1885-1886, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 482/1886, f. 5v-6. Căsătoria lui Ioan Moldovan este înregistrată în Protocolul cununaților în 22 octombrie 1867. La acea dată „Ioan Moldovan cleric absolut, june greco-oriental” avea 24 de ani, ANDJA, Colecția Reg. stare civilă, Par. Ort. Ohaba, Prot. cununați, reg. 2294/1851-1902, f. 9.

²⁷⁹ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4r, dos 488/1886, f. 4v-5r.

²⁸⁰ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 138/1864, f. 3v-4. Data hirotosirii este consemnată și pe foaia de titlu a Protocolului morților Parohiei Ortodoxe Vingard: „În Annul 1857, februarie m-au sfințitu Preot Escelenția sa Andreiu Baron Șaguna. Ioan Mihălțan”.

²⁸¹ Însemnările din Protocolul morților Parohiei Ortodoxe Vingard, ce păstrează înregistrările de la anul 1812, consemnează alternanța numărului preoților activi, de la doi, la unu, Ioan Moldovan, sfințit potrivit Conscriptiei Episcopiei Ortodoxe a Transilvaniei din 1805, la Timișoara, în 1783 și Alexandru Munteanu, sfințit la Arad în 1797, (Josan et ali 1996, 112), împreună până la 1818, singur Alexandru Munteanu până în 1835, împreună cu George Creițaru din 1835 până în 1847, doar George Creițaru până în ianuarie 1857, când este înregistrat decesul său, la vârsta de 45 de ani, 4 luni și 11 zile (ANDJA, Col. Registre stare civilă, Par. Ort. Vingard, Prot. morți, reg. 2448/1812-1875, nefilat). George Creițaru a fost numit de episcopul Andrei Șaguna, după decesul lui Zaharia Moga, ca administrator al tractului Sebeșului. Postul este refuzat de paroh, „din privince familiare și economice, [...] aflându-se dânsul cu locuința în Vingardu”, în locul său fiind numit Ioan Tipeiu (ANDJA, Par. Ort. Cioara, reg. 1/1851-1885, f. 2v.).

²⁸² ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 10/1857, f. 1. Fostul paroh avusese și el singhelie pe parohia Vingardului, căci se menționează în adresa trimisă de protopop Consistoriului arhidiececan că „singhelia adormitului paroh se trimite la Sibiu” (Rustoiu 2004, 276).

²⁸³ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 37/1857, f. 1.

²⁸⁴ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 402/1882, f. 3v-4r.

²⁸⁵ Decesul lui „Ioan Mihălțan parohu localu”, în vârstă de 68 de ani este consemnat în 3 iulie 1883. cauza morții, „naturală”, preotul îngropător”, care înregistrează decesul a fost Eustatiu Cibu din Daia, (ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Vingard, Prot. morți, reg. 2446/1877-1908, f. 15.). S-a născut în 1815, fiind hirotonit târziu, la 42 de ani. Episcopul ținuse totuși să sublinieze la anunțul hirotonirii ca protopopul să vegheze asupra „preotului acesta tineru”, ceea ce determină o confuzie, fie în datele transmise de episcop, fie de vârsta înregistrată de preotul îngropător în Protocolul morților. Validarea uneia sau alteia dintre variante o poate oferi doar Protocolul botezaților - dacă preotul s-a născut în acest sat, informație neprecizată clar în actele păstrate în fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș - Protocol care nu se află însă în colecția de Registre de stare civilă a ANDJA.

²⁸⁶ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 200/1883, f. 1.

²⁸⁷ „maturizant și teolog absolut”, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 242/1883, f. 1. Contracandidatul lui Ioan Puntean la ocuparea parohiei Vingardului a fost învățătorul din Sebeș, Zevedei Mureșan, viitorul preot al bisericii Învierea Domnului din Sebeș.

Documentele păstrate în Fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș, Protocoalele parohiale sau corespondența episcop/consistoriu - protopop aduc precizări importante, pledând în favoarea rolului major avut de arhieru în hirotonirea și hirotesirea preoților în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – centralizată la Sibiu, după păstoriarea lui Șaguna -, al rolului protopopului, doar de intermediar, de mijlocitor al acestora, motivat de cunoașterea realităților din propria protoerie, dar și de „presiunea” credincioșilor, în fapt beneficiarii direcți ai serviciilor religioase săvârșite de preot. Ocuparea unei parohii în calitate de păstor de suflete depindea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în primul rând de voința obștii, de credincioșii din comitetul parohial care alegeau candidatul dintre absolvenții de teologie, urmând apoi hirotonirea de către arhieru²⁸⁹, adică primirea harului preoției, prin invocarea Duhului Sfânt și punerea mâinilor²⁹⁰. Cel sfințit putea astfel să fie săvârșitorul sfințelor taine, îi putea conduce pe calea mântuirii pe credincioșii din eparhiile sau parohiile încredințate spre păstoriare²⁹¹. Primirea darului se condiționa în prealabil de recomandarea protopopului sub jurisdicția căruia se afla parohia vizată de candidatul la preoție, acesta anunțându-l pe episcop sau mitropolit de existența vacanței parohiei, de situația venitelor parohiale, de urgența cu care postul trebuia ocupat sau posibilitatea administrării prin preoții altor parohii, până la desăvârșirea studiilor teologice de „un bărbat al locului”, prezență care sporea stabilitatea postului și buna cunoaștere a credincioșilor, a turmei ce trebuia vegheată și condusă pentru întărirea credinței.

Tot protopopul era cel care îl informa pe arhieru asupra îndeplinirii condițiilor necesare intrării în cler: existența botezului valid și a dreptei credințe, o ținută etică personală nu doar a celui care dorea hirotonirea, dar și a familiei sale²⁹². Protopopul menționează în recomandarea candidatului starea morală a părinților, dar și a fetei cu care urma acesta să se căsătorească, impedimentele canonice legate de viitoarea consoartă fiind atent cercetate și dezlegate prin binecuvântarea arhierescă²⁹³. Nivelul pregătirii teologice a constituit o condiție principală în selecția candidaților în timpul și după păstoriarea lui Andrei Șaguna. În condițiile în care școala era una confesională, iar instituția bisericii și-a creat un aparat administrativ tot mai complex, pregătirea preotului era esențială. Lipsa cursului teologic, prelungit de la 6 luni la 3 ani²⁹⁴, putea fi suplinită prin absolvirea acestuia, ceea ce ducea la amânarea hirotonirii, obștea așteptând până la finalizarea studiilor de către candidatul ales – cazurile preoților din Ohaba sau Vinț sunt elocvente – sau prin alegerea unui candidat corespunzător, dintre clericii absoluți. Excepții au existat în perioada preșaguniană, preotul Șugagului, scriind și citind cu greutate, asemenea celui din Pianu de Sus, Adam Ghib, hirotonit de Episcopul Vasile Moga. Chiar Șaguna face o derogare de la regula impusă, prin hirotonirea notarului din Lancrăm, Simion Blaga, cedând dorinței comunității ortodoxe, gest explicat prin lipsa altui candidat corespunzător.

După săvârșirea alegerii de către comunitatea ortodoxă și hirotonirea candidatului, arhieru elibera un act important ca doveditor al sfințirii, dar mai ales al stabilirii precise a jurisdicției – singhelia. În actele păstrate în Fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș termenul consacrat al actului prin care se atribuia unui preot o anumită parohie era doar de „singelie”, hirotesia definindu-se prin „rugăciunea duhovnicească” cum o numește Șaguna la 1853 sau „gramată”, termen utilizat de episcopul după 1860. Din acest punct de vedere trebuie înțeles interesul lui Șaguna, dar și al altor ierarhi din biserica ortodoxă vis-a-vis de verificarea existenței sau suplinirea lipsei acesteia. Astfel toate serviciile religioase trebuiau îndreptate și consacrate creștinilor ortodocși din parohia pe care se titularizau, în celelalte parohii doar cu acordul și la cererea parohului locului. Singhelia, cu precizarea nominală a parohiei putea clar stabili, în cazul deselor plângeri dintre preoți de încălcare a jurisdicției preoțești, de partea cui se afla dreptatea. Inexistența ei nu afecta însă

În 1894 preotul Vingardului a fost inițiator și prim semnatar al unei adeziuni colective locale la cauza memorandistă (Josan et ali 1996, 272).

²⁸⁸ ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 488/1886, f. 1v, 4v-5r. Preotul Ioan Muntean a murit după doar 10 ani (1895) de slujire a creștinilor din Vingard, la 41 de ani, de „oftică”, ANDJA, Col. Reg. stare civilă, Par. Ort. Vingard, Prot. morți, reg. 2446/1877-1908, f. 55. Hirotonirea sa s-a săvârșit la o vârstă relativ târzie, 31 de ani.

²⁸⁹ Săvârșitorul acestei sf. Taine este numai episcopul eparhiot sau arhieru delegat ori autorizat de către episcopul eparhiot, FLOCA 1990, 50; Remete 2000, 327.

²⁹⁰ TODORAN – ZĂGREAN 1991, 351; REMETE 2000, 325.

²⁹¹ STOIAN 1994, 121.

²⁹² Pentru considerente de natură morală candidatul la preoție este oprit a se căsători cu o persoană dubioasă din punct de vedere moral sau făcând parte din categoria femeilor divorțate sau văduve, fiind obligat a se căsători cu o fecioară, FLOCA 1990, 51.

²⁹³ Într-un astfel de caz, oprirea de la primirea darului preoției din cauza „imoralității” viitoarei soții a fost sesizat de preotul din Săsciori, candidatului din satul vecin Laz. Mireasa nu dovedise seriozitate, căci se logodise cu un băiat din Săsciori, în biserică s-au citit două vestiri ale căsătoriei celor doi, apoi fără nici o explicație, fata rupe logodna, pentru a se cununa câteva luni mai târziu cu fiul fostului paroh al Lazului, candidat la preoție, ANDJA, Prot. Ort. Sebeș, acte înreg., dos. 172/1854, f. 2.

²⁹⁴ PĂCURARU 1997, 370.

starea harică a celui sfințit²⁹⁵, singheliile fiind mai degrabă acte prin care doar se consacra textual și se populariza momentul hirotonirii²⁹⁶.

Nici mutarea preotului dintr-o parohie în alta nu se putea face decât cu aprobarea episcopului, protopopul având doar rolul de mijlocitor – anunța parohia vacantă și susținea sau nu cererea credincioșilor sau doar a preotului stabilit deja într-o anumită parohie. Motivele transferului trebuiau să fie suficient de puternice, căci se dorea o stabilitate a postului, susținută prin numirea, oriunde era posibil a preoților născuți în satul al căror preoți urmau să fie instalați, fiii foștilor parohi având prima șansă.

Rubrica din Protocoalele parohiale referitoare la existența sau lipsa hirotesiei era o consecință directă a faptului că nu toți preoții, adică nu tuturor celor hirotoniți li se permitea să administreze Sf. Taină a Pocăinței îndată după hirotonie, ci numai după trecerea unui timp oarecare necesar pentru formarea corespunzătoare și pentru maturizarea celor prea tineri²⁹⁷, ca astfel dobândind experiență și ajungând la o conștiință superioară a misiunii preoțești să-și poată spovedi credincioșii. Cel care aprecia existența maturității necesare administrării ei era episcopul, care folosea în acest scop o ierurgie specială numită „duhovnicia” sau „facerea duhovnicului”. Preoții nu erau foarte bine lămurii asupra acestui tipic, căci nu pot dovedi hirotesirea - Șaguna explicând în „Dreptul canonic” că pe lângă binecuvântarea de la arhiereu era necesară și o „gramată arhierească”²⁹⁸ -, astfel încât legau și dezleagau păcatele credincioșilor lor, chiar dacă nu li se citise molitva duhovniciei²⁹⁹. Cum vârsta primirii preoției în cazul analizat de noi varia de la 21 de ani – candidatul parohiei Drâmbar, la 39 de ani, candidatul din Lančrâm, determinată de necesitatea numirii unui titular, altfel credincioșii lipsiți de serviciile religioase necesare putându-se îndrepta spre „biserice streine”, arhiereul era pus sub incidența și a altor legi, nevoit să recunoască realitățile de fapt, derogând de la regulile stricte, dar fără a încălca prea mult canonicitatea actului hirotonirii. Doar în cazuri de necesitate – după o prezentare reală a situației de către protopop, arhiereul a coborât vârsta primirii Tainei Preoției, stabilită de canoane la 30 de ani pentru presbiter, 25 de ani pentru treapta de diacon, 20 pentru sub diacon³⁰⁰. Deși dezlegarea de la opreliștea administrării Tainei Spovedaniei nu a fost primită de toți preoții Protopopiatului Sebeș după vârsta de 30 de ani – vârstă coborâtă chiar de Șaguna, față de 40 de ani prevăzuți în „Dreptul canonic” din 1854, marea majoritatea a apelat în spațiul eparhiei lor – având în vedere numărul mare de credincioși aflați sub păstorire și însemnările din Registrele morților – la excepția admisă în cazuri de forță majoră adică atunci când nu exista preot duhovnic și cineva se afla în primejdie de moarte, precum și la stăruința credincioșilor care sunt îndreptățiți să ceară a li se administra aceasta³⁰¹.

Instalarea lui Andrei Șaguna în fruntea Episcopiei, apoi a Mitropoliei Transilvaniei a însemnat o întărire a rolului preotului, chiar dacă numărul mare al actelor la care aceștia trebuiau să răspundă creaa impresia transformării fiecărui preot într-un funcționar al Consistoriului

²⁹⁵Floca 1990, 10.

²⁹⁶DREGHICIU – MIRCEA 2004, 156. Textul integral al unei singhelii eliberată, de episcopul ortodox Ghedeon Nichitici preotului Teodor Man din satul Rogoz, la 31 octombrie la 1876 a fost publicată în Telegraful Român, nr. 38/1905, p. 164.

²⁹⁷ Hirotoniți sub treizeci de ani, FLOCA 1990, 43. Șaguna indica în „Elementele dreptului canonic” 40 de ani pentru hirotesie, deși în cazul preoților din Protopopiatul Ortodox Sebeș, vârsta hirotoniei cobârșe deja la 30 de ani.

²⁹⁸Timotei Cipariu numea singhelia și dalterie, formată sau gramată, DREGHICIU – MIRCEA 2001, 156. O altă accepțiune a gramatei, alăturată singheliei - doi termeni diferiți doar prin rangul celui căruia îi era conferit actul - apare la Ioan Floca singhelia fiind actul eliberat în cazul preoților, iar gramata arhierească sau scrisoarea doar în cazul episcopilor, FLOCA 1990, 10. La Șaguna în „Elementele dreptului canonic” Singhelia definește

²⁹⁹ Cazul preotului din Sebeș, sau al altora care în rapoarte apar cu „dice se fie [hirotesii]”, prea puțini precizând exact data primirii dreptului de a administra taina pocăinței. Chiar textul singheliei din secolul al XVII-lea enumera printre obligațiile preotului: „În primejdie de moarte să ispovedească [...] a lega și a deslega cu socoteală păcatele celor ce la nevoie s-ar ispovedi”, Telegrafulromân 1905, p. 168.

³⁰⁰Floca 1990, 53.

³⁰¹Floca 1990, 43.

Abrevieri bibliografice

- DJANA – Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Alba
- Bașa 2003 – Alexandru Bașa, *Pagini de neuitat din Viața satului Deal*, Alba Iulia, 2003.
- Cornescu 2003 – Gheorghe Cornescu, *Monografia comunei Vințu de Jos – județul Alba*, Alba Iulia, 2003.
- Dreghiciu-Mircea – Doina Dreghiciu, Gabriela Mircea, *Marginalii la o singhelie conferită în 4 decembrie 1707 preotului David din Răchita*, în *Patrimonium Apulense*, I, 2001, p. 147-162.
- Floca 1990 – Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, Vol II, București, 1990.
- Goția 2003 – Remus Gheorghe Goția, *Unele aspecte monografice ale localității Răhău – Sebeș, județul Alba*, Alba Iulia, 2003.
- Hitchins-Beju – Keith Hichins, Ioan N. Beju, *Documente privitoare la trecutul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania după 1761*, în *Mitropolia Ardealului*, XIX, 1-3, 1974, p. 13-46.
- Josan et ali 1996 – Nicolae Josan, Gheorghe Fleșer, Ana Dumitrean, *Oameni și fapte din trecutul județului Alba, în memoria urmașilor*, *Biblioteca Musei Apulensis*, III, Alba Iulia, 1996.
- Marta-Aron 1990 – Ioan Marta, Ioan Aron, *Pianu de Jos. Contribuții monografice*, București, 1990.
- Oprescu 1984 – George Oprescu, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, București, 1994.
- Păcurariu 1997 – Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Vol III, București, 1997.
- Remete 2000 – George Remete, *Dogmatica ortodoxă*, Alba-Iulia, 2000.
- Rustoiu 2004 – Ioana Rustoiu, *Inventare de bunuri ale parohiilor Protopopiatului Ortodox Sebeș (1854-1872)*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2005, p. 271-309.
- Rustoiu 2004a – Ioana Rustoiu, *Un zugrav la Lazului, Ioan Morar*, în *Patrimonium Apulense*, IV, 2005, p. 361-391.
- Stanca 1928 – Sebastian Stanca, *Biserica ortodoxă din Sebeș*, Cluj Napoca, 1928.
- Stoian 1994 – Ion M. Stoian, *Dicționar religios*, București, 1994.
- Șaguna 1854 – Andrei Șaguna, *Elementele dreptului canonic*, Sibiu, 1854.
- Todoran-Zăgorean 1991 – Isidor Todoran, Ioan Zăgorean, *Teologia dogmatică*, București, 1991.